LETNIK IV. - 1906. ZVEZEK 3.

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

VSEBINA.

Dr. Josip Tominšek: **Spomini dr. Josipa Vošnjaka** 65

Ivan Cankar: **Ministrant Jokec** . . . 67

A. Gradnik: **Ko majhen otrok** 72

Dr. Vinko pl. Šercl: **Iz življenja starih Indov** 74

J. K. Podgorjanski: **Milan in Mavricij** 78

Dr. Fran Novak: **Razdružljivost zakona** 81

Jernej pl. Andrejka: **Črtice izza okupacije Bosne** 86

Vladimir: **Teb!!** 88

Ivan Lah: **Iz časov romantike** 89

Listek 92

Književnost:

Anton Aškerc. — Josip Stritar. — † Pin Alojzij. — Književni program „Slovenske Matice". — „Talija." — Jaka Štoka: Trije tički. — Slovenske večernice. — Martić Grga: Zapamćenja. — Hrvatsko Kolo. — A. P. Čehov: Izabrane pripoviesti. — Nazor Vladimir: Krvava košulja. — K. P. Kheil: Benedeto Contrugli. — Milan Fučik: Dobrou noc, pane Satane.

Gledališče in glasba:

Slovenska drama. — Slovenska opera. — „Glasbena Matica" v Ljubljani.

Raznoterost:

Slovansky Přegled.

Naše slike:

Srečko Magolič: Brezov drevored v Črnivasi. (Umetn priloga) — Rudolf Marčić: V kritičnem hipu. (Umetn. priloga.) — St. Todorović: Na obrežju morja. — J. Revesz: Mati žalosti polna. — L. Kuba: Pred srbsko kočo. — Sigmund Ajdukiewicz: V nedeljo popoldne. — Vinjeta. — V. Stech.

Josipina Schumi

tovarna sladčic in kanditov

v Ljubljani.

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem in slav. občinstvu svojo največjo, najcenejo zbirko sladčičarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:

čokolado,

fine bonbone,

pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

SREČKO MAGOLIČ: BREZOV DREVORED
V ČRNI VASI.

Biblioteca della R. Università di Lubiana
v Ljubljani
Biblioteka kr. univerze

SPOMINI Dr. JOSIPA VOŠNJAKA.

Poroča dr. Josip Tominšek.

Osebni so ti spomini in osebno tudi govorim: prav malo je slovenskih knjig, ki bi jih bil prebiral s takim zadovoljstvom, kakor ta književni dar sedemdesetletnega moža.* Sedemdesetletnega — je li mogoče? Sedemdeset let, pa ta živahna pisava, ta mladeniški ogenj, ki sicer ne plapola visoko, a tem intenzivneje greje! Prav tako gorko nam postaja ob tem ognju, kakor nas izpreletava mraz ob uživanju sadov tega in onega mladiča, ki je že star, preden se je sploh kdaj zavedal, da je in da je bil mlad.

Pa seveda! Mlad človek bi ne mogel pisati teh spominov, kajti izmisliti, spesniti bi se ne dali. Njih rodna tla so življenje, utripajoče, a tudi nevarnostim izpostavljeno, ne prikrito, ne idilsko, ne umetno temperirano, življenje človeka, ki se življenja ne boji, a ga tudi ne ljubi samo zato, ker je življenje, ampak ker mu hoče dati vsebino. Zato je ta mož delaven še v dobi, ko so drugi ljudje navadno že zaključili življenski račun, živeč ob nabrani glavnici; sprejemali bi še, a dati ne morejo ali ne marajo nič, ali — če so življenju sploh kaj dali — nič več. Le mož, ki ima ne samo dolgo življenje za seboj, ampak ki je tudi mnogo izkusil, le tak more pisati spomine, kakoršni so ti, učeč in zabavajoč, pisoč očitno samemu sebi v uteho, a udajajoč se nagonu, polagati to, kar je njemu podarila priroda, tudi pred druge v njih korist.

Ali imamo mnogo takih mož? Ali so nas zapustili vsi tisti, ki so vendar doživeli isto, kar nam tu nudi naš avtor? Če pogledamo v knjigi imenik — g. pisatelj zasluži zanj posebno pohvalo — najdemo še tega, pa onega, pa tretjega, a kaj je z njih spomini? Upajmo, da jih še dobimo! Toda res! Koliko je mož z velikimi izkušnjami, delavnih in spretnih, a ne povedo nam ničesar, ker si morda mislijo, da nimajo pisateljskega daru. Mi tega ne verjamemo prav. Da bi le poizkusili in pričeli izkopavati iz svojega spomina prošle dogodke, beseda bi dala besedo in iz besed bi nastali spomini, čeprav ne pisani tako gladko, kakor jih piše Vošnjak, spreten pisatelj in rutiniran člankar in dopisnik.

Pa morda vse take izkušene može nekaj straši nagla sodba nekih mladih, ki prištevajo starim vse, ki so starejši kakor oni, in jim odrekajo često v eni sapi vse zasluge? — Tu bi ti izkušeni možje morali imeti potrpljenje z mladimi Mladina govori rada na polna usta; kadar se vname za eno stvar, se ji zdi ničeva vsaka druga, a prav zato se more vnemati za vse, kar sploh koga vnemlje. Mladina pa se da tudi poučiti . . .

Ko bi ti možje, ki so doživeli v svoji zreli dobi naš preporod, stopili iz zatišja in nam podarili svoje osebne spomine, potem bi si mi mladi tisto dobo — recimo od l. 1848—1880 — slikali vse drugače; zdaj smo navezani le na tiskane vire, ki jih moramo šele umetno oživljati. Le korespondence si shranjujejo gospodje. Res! Pisma so prevažna. a so vendar le drugačen vir, pripo-

* I. zvezek, 1. in 2. del (1840—1867). Izdala „Slov. Matica". V Ljubljani. 1905.

moček za sklepe, redko sklep sam. — Toliko vsakdo ni izkusil kakor dr. Vošnjak, a imamo še može, ki so izkusili prav dovolj in morda kaj takega, kar izpopolnjuje dr. Vošnjakove spomine. Ti naj bodo javno naprošeni!* . . . Izrekli jim bomo zahvalo prav tako, kakor jo izrekamo dr. Vošnjaku, čigar „Spomini" po projekciji na eno znamenito sodobno osebo zadelavajo veliko vrzel v naši kulturni zgodovini za drugo polovico 19. stoletja; pa tudi slovstveni zgodovinar zajemlje iz teh spominov dokaj zanimivih podatkov.

Zasnova knjige je utemeljena v snovi sami: spomini so uvrščeni v kronološkem redu, začenši z l. 1840, ko je bil Vošnjak šest let star; vendar je pisatelj, kadar je bilo treba, vezal snov tudi pragmatsko in je posegal dalje, kadar je hotel kako točko zaključiti. Dogodki si slede pred našimi očmi v etapah, osredotočeni navadno okrog kake znamenitejše osebe. Zelo dobrodošle so nam nekatere ilustracije, zlasti podobe znamenitejših mož, o katerih se v knjigi govori.

Vsebina je tako pestra, da je kratek posnetek iz nje nemogoč; tu pride vse na vrsto: važna politična vprašanja in čisto zasebne stvarce ter anekdotne zanimivosti. Pa pisatelj ni le referent; on tudi sproti samostalno ustvarja in ne prikriva svojih sedanjih nazorov o svetu in življenju. Tako se razvijejo često celi ekskurzi, tuintam celo novelistnega značaja; vse večinoma sentimentalno, mehko, za današnje grintave čase skoraj premehko, „spominom" pa se baš lepo podaja. Na str. 165—177 je n. pr. cela novela o prvi in menda zadnji pravi ljubezni pisateljevi. Hladnokrvno pa zdaj presoja dr. Vošnjak svojo tedanjo ljubezen, očitno se veseleč, da se takrat ni zvezal s svojo Pavlino, češ, „zakon — in za njim neizogibno razočaranje" . . . No, pa bodi! Ta mehkost se kaže tudi pri malenkostnejših prilikah, kjer se včasih malo bliža mehkužnosti, n. pr. v anekdotici (str. 35), kako si je pri malem izletu izvinil nogo; „smilil pa se nisem nikomur; le mamica, zlata mamica je imela z menoj usmiljenje" . . .

Tu se baš spominjam, da pisatelj očitno ni prijatelj današnje turistike (gl. str. 23, 35, 49, 61, 107); saj se mu je zdelo celo „visoko", ko je kot dijaček v Gradcu moral lezti v šolo v 4. nadstropje. To je čisto umevno: kdor nima prilike, ne postane turist! Nekako v zvezi s tem je tudi pomilovanje otrok (str. 36), češ, da morajo dandanašnji vlačiti toliko knjig v šolo, ter njegova mržnja do mature in grščine. Vse take stvari spadajo naposled v področje antipatije, ki je navadno odvisna od slučajnih vtiskov, kakor od pravih razlogov; vsled takih malih vtiskov je n. pr. postal pisatelj po svojih lastnih besedah tudi — odločen antisemit. Nasprotnik vegetarijanstva je pač kot zdravnik — ali pa je tudi kot tak pristaš — spiritizma (str. 42)?

Tak drobiž, ki dela snov okusnejšo, je umeščen v spisu seveda le tu pa tam. Poglavitna vsebina pa so mnogobrojni, zelo resni dogodki, ki jih je doživel, videl in tudi protiral pisatelj sam. Plastično, skoraj drastično je n. pr. kako se da ob teh „Spominih" dosledno opazovati probujanje narodne zavesti. V njih se kaže tudi v tem oziru velikanski napredek med tedanjim in sedanjim časom. Zanimivo je, kako naivno so si včasih razlagali važne pojave; treba je le pogledati, kako so procvitale tiste „nacionalne garde" l. 1848: mala garda, ki jo je tedaj dobil Vošnjakov rojstni kraj, Šoštanj, je n. pr. eden večer popila 283 litrov vina!

V svoji praksi kot zdravnik, nadalje kot agitator, poslanec, kot pisatelj pa je stopil v dotiko z najodličnejšimi možmi svoje dobe, taki možje so: Dr. Toman, Dežman, dr. Kočevar, dr. Bleiweis, Ambrož, L. Svetec, dr. Zupanc, Ratej, dr. I. Sernec, Šuman, Trstenjak, dr. Dominkuš, dr. Razlag, Raič, Levstik, dr. Costa, Stritar, Jurčič, po drugotnih virih Prešeren. Izmed literarnih dogodkov je posebno znamenito ustanavljanje Slov. Matice in Slov. Naroda.

Taka imena jamčijo za veliko vrednost podatkov; slovstveni zgodovinar, ki se bo pečal s to dobo, bo našel v teh spominih novih, često intimnih vezi med dejstvi, ki jih navadna slovstvena zgodovina sicer morda zabeležuje, a jim ne pozna pravega izvora.

Bogato je bilo to življenje in bogati so njega sadovi.

* N. pr.: Gg. ravnatelj Josip Stare, profesor Josip Stritar, dr. Janez Mencinger, nadzornik Frančišek Levec . . .! Op. ur.

MINISTRANT JOKEC.

Spisal Ivan Cankar. (Dalje.)

II.

Jokec je šel skozi vas, po tihi beli cesti na holm; tam je stal grad in pred gradom se je razprostiral velik park. Kolikor bližji je bil park, kolikor glasneje so šumele lipe, toliko bolj počasi je stopal Jokec; strah je bil v njegovem srcu.

Prvikrat se je zbal Jokec tisti večer, da bi se morda ne uresničilo, kar je bilo zapisano v upanju; da bi morda kdaj ugasnila tista lepa zarja, ki je svetila njegovim očem. Zbal se je nezavedno in že nezavedni strah mu je izpremenil obraz, je napravil njegove korake težke in okorne, njegove roke slabotne, njegovo srce malodušno in potrto.

In njegove oči je napravil strah srepe in nezaupne; videle so širše in globlje in kjer so videle prej samo luč, so razločile senco zraven.

Stopil je k nizkim mrežastim durim pred parkom in je zažvižgal. Nenadoma ga je spreletela čudna, smešna misel in nasmehnil se je z nelepim nasmehom, kakor ga prej ni bilo na njegovih licih.

„Glej, kakor psu sem mu zažvižgal!“

In v parku, daleč za lipami, mu je odgovorila natanko ista, čudna in smešna misel.

„Glej, kakor psu mi je zažvižgal!“

Jokec se je prestrašil: nikoli še ni bilo take misli v njegovem srcu; in tudi oni za lipami se je prestrašil.

Toda iz hipne smešne misli se je porajalo zmirom večje, temneje spoznanje, raslo je hipoma. Kakor Tinka, ko je stala pred cesarjem, je ugledal nenadoma svoje bose noge, svojo zakrpano obleko, ugledal se je ubožnega in nevrednega.

„Zažvižgal sem, predrznež! Kako bom stal pred njim, kako bom z njim govoril, ves majhen, beraški in ničvreden! Pse bo naščuval name, namesto da bi me pozdravil ter se ozrl name tako globoko!“

In čisto je pozabil Jokec na tiste večere, ko mu je gospod Edvard odpiral duri z nestrpno roko ter ga vodil v skrito lopo, da bi mu pripovedoval o Tinki; pozabil je na vino in na masleni kruh, na jabolka in breskve in grozdje; pozabil je na veliko obljubo gospoda Edvarda, da ga povede v grad ter mu razkaže vse gosposke sobe, ki so polne žide in žameta, zlata in srebra, in kjer so ogledala taka, da segajo od stropa do tal in kjer so stene tako pregrnjene s pisanimi preprogami, da se nič zidu ne vidi. Tudi je pozabil, da se bo tam nekoč izprehajala Tinka, kraljica vseh teh lepot in imenitnosti in da bo stala na balkonu v židani obleki, z zlatimi uhani in z zlato zapestnico in z rdečimi koraldami okoli vratu in bo pozdravljala z belo roko njega, Jokca, ki pojde mimo bosonog in odkrit.

Vse je pozabil in samo to je vedel, da je ubog in nevreden.

„Dolgo ga ni nocoj!“ je pomislil in takoj se je zopet prikazal nelepi nasmeh na njegovih licih.

„Saj sem vedel, da ga dolgo ne bo! Ne mudi se mu več; prej se mu je mudilo, čakal je name. In morda ga ne bo nikoli več!“

Spomnil se je na Tinko in je vztrepetal.

„Saj ni mogoče, da bi ga več ne bilo; greh bi bil! Zamudil se je pač in prihitel bo zasopljen“.

V njegovem srcu pa je ponavljal lokav in nezaupen glas: „Ne bo ga več, nikoli več!“

„In da bi ga ne bilo“, je pomislil Jokec, „da bi ne prišel k meni, prišel bi k njemu jaz! Res, naravnost k njemu bi šel. Splezal bi na vrata in bi skočil v park in nič bi ne maral, če bi naščuval name hlapce in pse“ . . .

Zaglobil se je v misel, kako bi skočil v park in bi stopil moško predenj in zdelo se mu je zmirom lepše in imenitnejše.

„Če bi ga v parku ne bilo, bi stopil naravnost v grad, po tistih stopnicah bi šel, kjer ne vidi človek ne lesa, ne kamna, temveč hodi po samih mehkih preprogah, kakor po mahu, tako da si še stopiti ne upa. Jaz pa bi hitel in bi se ne ozrl nikamor in ne bilo bi mi mar preprog. Poiskal bi ga in bi ga našel in bi mu povedal, da Tinka joka. On bi se zjokal sam, — kako bi bilo mogoče, da bi se ne zjokal? — in bi me prijel za roko, ter bi šel z mano . . .“

Iz težkih, žalostnih misli je zasijala nenadoma lepa luč; Jokčevo srce še ni bilo navajeno žalosti, njegovo upanje še ni bilo ranjeno; če je veter potisnil plamen k tlom, se je vzdignil nenadoma toliko višje. In ni lepšega upanja od porojenega iz žalosti, ne lepših sanj, nego iz bolečine porojenih.

Dalje je mislil Jokec in je pozabil takoj na bose noge in na zakrpano obleko.

„Prime me za roko in gre z mano; skozi park, po tihi beli cesti, v vas. Ustavi se pred oknom in potrka, kakor je potrkal nekoč: Ali spiš, Tinka? — In Tinka bi takoj vstala in nič več bi ne bil bled in bolan njen obraz; vstala bi, skočila bi urno in lahko iz postelje, kakor nekoč. Čakala sem nate in vedela sem, da prideš! — Tako bi rekla in bi se ga oklenila okoli vratu, njene tenke, bele roke bi segle skozi okno. On, Jokec, bi stal tam, toda Jokca bi Tinka ne ugledala. In gospod Edvard bi dejal: Pripravi se, Tinka, na svatbo! Že zdavnaj sem ti obljubil in zdaj je prišel tisti veliki čas, da te povedem v grad, kraljico vseh teh lepot in imenitnosti! — In že bi prišel tam po cesti zlat voz in voznik bi sedel spredaj, v vsi imenitni, zlati obleki, kakor cesar. Zadaj bi se vlekla vrsta voz, vse od cerkve do polja, konji v srebrni vpregi, vozniki s srebrnimi bortami, na rokah bele rokavice in v rokah bič in cvetice na biču: in v vozeh bi sedele lepe gospe v židanih oblekah, z zlatimi uhani in zlatimi zapestnicami in visokimi lasmi. Najlepša izmed vseh pa bi bila Tinka, kakor je bosa in uboga —"

In glej, nenadoma so izginile sanje.

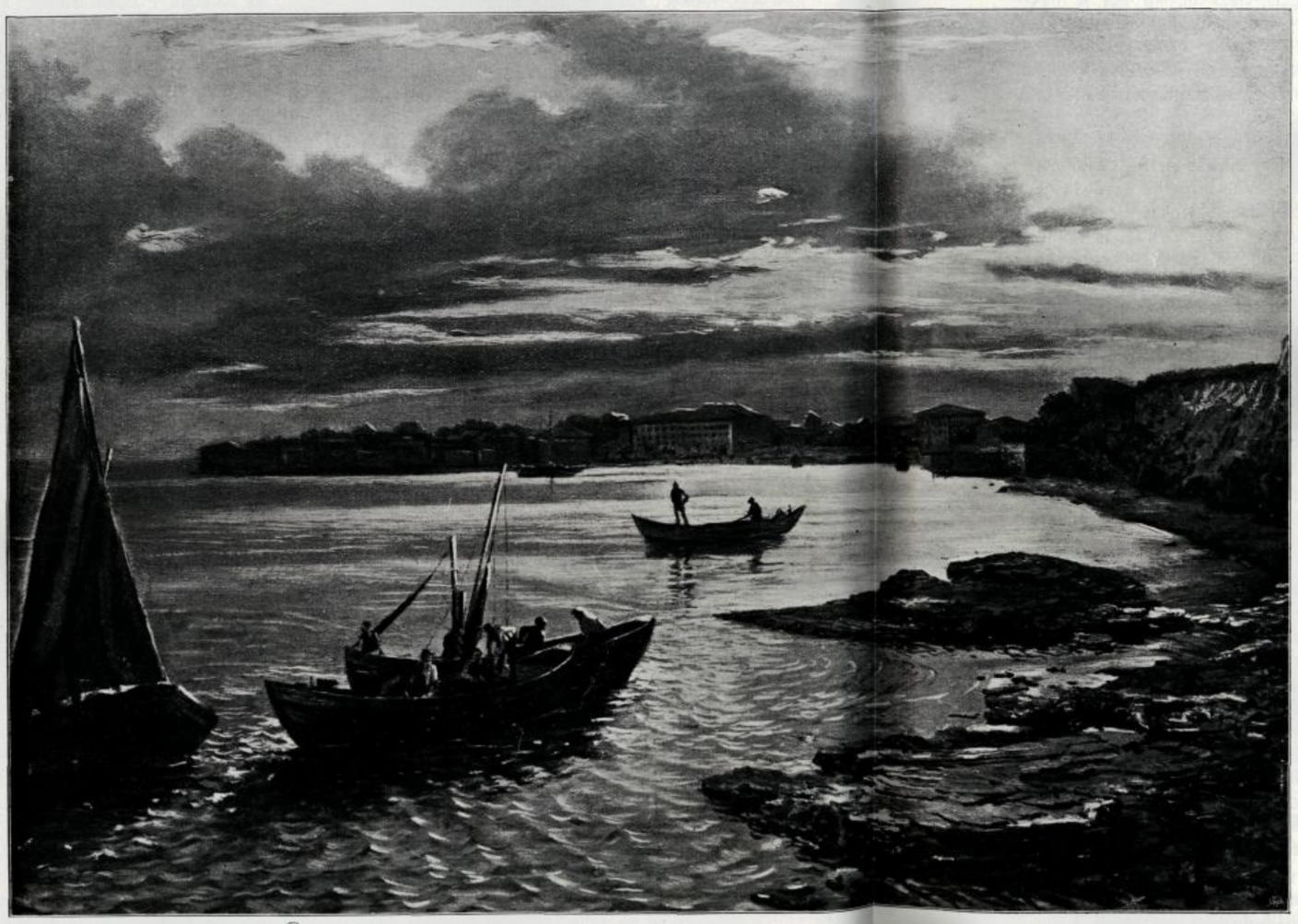

ST. TODOROVIĆ: NA OBREŽJU MORJA.

„Bos in ubog!"

Visoko so se bile vzdignile sanje in so padle na tla, kakor da bi jim bil odrezal peroti.

„Dolgo ga ni nocoj!" je pomislil Jokec žalosten in je zažvižgal vdrugič.

Od svetlega grada se je spustila senca, koraki so se oglasili na beli stezi.

„Ne mudi se mu, počasi hodi!" je pomislil Jokec žalosten.

„Ali si ti, Jokec?"

„Jaz!"

„Nikoli ni še tako prašal!" je pomislil Jokec.

Gospod Edvard je odpiral vrata počasi, njegova roka ni bila nestrpna. In ko je odprl vrata, ni prijel Jokca za roko, temveč šel je poleg njega s povešeno glavo in sključen, truden.

„Kako je s Tinko, Jokec?"

„Pozdravlja Vas, gospod Edvard."

Gospod Edvard je molčal in Jokcu se je zdelo, da se je ozrl v stran in da je povesil glavo še nižje.

Jokec se je spomnil zapovedi, ki mu jih je bila naročila Tinka.

„Zdelo se mi je zadnjič, gospod Edvard, da so rože že ovenele. Kaj so res ovenele?"

„Vse so že ovenele, Jokec!"

„In tudi listje že odpada?"

„Vse steze so že posute."

Jokca je prijelo za srce in srd se je vzdignil v njem.

„Zakaj ste odgovorili tako? Ni bilo treba tako odgovoriti! Tinka bi rada, da rože še niso ovenele, in torej rože še cveto! In Tinka bi rada, da listje še ni odpadlo in torej je še zeleno!"

Tresel se je in oči so se mu zasolzile.

Gospod Edvard je postal, sklonil je svoj obraz nizko k njemu; Jokec ga je videl in se je prestrašil. Ves bled je bil obraz gospoda Edvarda, oči so bile udrte in velika bridkost je bila na licih. —

„Vse mi povej, Jokec! Kaj ti je pripovedovala Tinka nocoj?"

„Sanjalo se ji je, da Vam je prišla nasproti bosa in uboga. Vi ste pa šli mimo in cesar Vas je vodil za roko; krono je imel na glavi in Tinka je bila žalostna."

Gospod Edvard je položil Jokcu roke na rame in ga je pritisnil k sebi.

„Jokec, pojdi z mano! Ali bi rad jabolk, grozdja?"

Jokec je gledal v tla.

„Nič ne maram nocoj, gospod Edvard! Samo lep pozdrav za Tinko!"

Gospod Edvard ga je pobožal po licu in Jokec je čutil, da je bila njegova roka mrzla in da se je tresla. Nikoli še ga ni bil pobožal po licu gospod Edvard in vendar se je Jokec prestrašil njegove prijazne roke.

„Lep pozdrav za Tinko! Sporoči ji lep pozdrav, Jokec!"

„Saj še niste prašali, če je zdrava! To ste zmirom najprej prašali!"

„Glej, Jokec, nocoj mi je čudno pri srcu; ti ne moreš vedeti zakaj, ni treba, da bi vedel zakaj. Ali me imaš rad, Jokec?"

„Rad!"

„Torej ne izprašuj več, Jokec! Pridi jutri — ne, pridi pojutrišnjem! In ni treba žvižgati, čakal te bom pri durih. Pridi šele, ko bo tema!"

„Zmirom sem prišel, ko je bila tema."

„Da, zmirom; tudi to sem pozabil. In reci Tinki, da jo lepo pozdravljam. In reci ji, da jo imam rad. To ji reci! Lahko noč, Jokec!"

Jokec je stal in gospod Edvard je stal pred njim. Ves bled in star je bil njegov gladki, lepi obraz.

„Lahko noč, Jokec!"

Tudi Jokec je povesil glavo in je šel počasi proti durim.

„In reci, reci", je zaklical gospod Edvard za njim, „reci ji, da naj moli zame! Njo bo uslišal Bog, če ni uslišal drugega nikogar. In če ni Boga, zanjo je!"

Železna mrežasta vrata so se zaprla za Jokcem . . .

Najprvo, kar je mislil Jokec spotoma, je bilo:

„Resnične so bile njene sanje! Vse od prve do zadnje besede so bile resnične!"

Tako velika in strašna je bila misel, da je ni mogel natanko razumeti; kakor temna gora se je vzdignila pred njim. Hodil je počasi in želel je, da bi bila pot dolga, dolga, da bi ji nikoli ne bilo konca. Toda ker je tako želel, je bila pot krajša nego kdaj poprej in nenadoma je stal pred durmi.

Stal je na pragu in si ni upal odkleniti.

„Ali naj ji povem po pravici, ali — drugače? In kaj bi bil večji greh: če bi ne povedal po pravici, ali če bi užalil Tinko? — Bog ji je bil razodel v sanjah, zato ji povem po pravici."

Odklenil je duri.

„Ali si ti, Jokec? Dolgo sem te čakala. Zdaj sedi in pripoveduj!"

„Kaj ne bi napravil luči?"

„Ni treba. Rajša poslušam v temi in slišala bom bolj natanko."

Jokec je sedel poleg postelje.

„Zakaj ne govoriš, Jokec?"

Prijela ga je za roko.

„Jokec, bratec, kako so mrzle tvoje roke!"

„Tinka, ali ne boš nič huda name?"

„Nič. Govori! Vse povej!"

In Jokec je pripovedoval, da so rože vse, vse ovenele, in da je listje vse, vse popadalo — kakor da je bila prišla smrt v tisti lepi park. In pripovedoval je, kako počasi je odpiral gospod Edvard duri in kako mrzla je bila njegova roka in kako bled je bil njegov obraz in žalosten. In še dalje je pripovedoval, kako izpremenjen je bil gospoda Edvarda glas, čisto tuj, ko mu je naročal, da ima Tinko rad in da jo pozdravlja in da naj moli zanj.

Vse po pravici, mirno in po vrsti je pripovedoval Jokec, nato pa je položil glavo na vzglavje in je zajokal.

„Kaj misliš zdaj, Tinka: ali ne pride nikoli z vozom in svati? Kaj misliš: ali ti je zato naročil, da moliš zanj, ker te nima več rad in je storil velik greh? Kaj misliš, Tinka?"

„Ne bodi žalosten, Jokec! Tema je in v temi je žalost še večja; pride v srce in pobegne, ko zasveti dan. Napravi luč!"

Jokec je šel, prižgal je svetilko in jo je postavil na mizo. Siromašna, nizka izba, skoraj brez pohištva, je stopila iz teme. Dvoje postelj z zakrpanimi rjuhami in odejami, miza pri oknu in stol in ogromna zelena peč v kotu, drugega ni bilo; tla so bila ilovnata, strop je bil nepobeljen in zakajen. To je bil dom ministranta Jokca in njegove sestre Tinke.

Nanjo je sijala luč in njena lica so bila prozorna, njene oči so bile žalostne in udane, njene ustnice pa so se smehljale.

„Zdaj je luč, zdaj mi povej vse še enkrat, Jokec, morda bo bolj veselo; ni treba, da bi bila žalostna; ne ti, ne jaz."

In Jokec je pripovedoval vdrugič; toda, ali njegovo srce še ni bilo navajeno bridkosti, ali pa je zasijala luč ne samo na njegov obraz, temveč tudi v njegovo žalost: njegova povest, prej tako temna, je bila veliko svetlejša. Ni se več spomnil mrzlih rok gospoda Edvarda, ne njegovega bledega obraza in tudi njegove besede, prej obupa, kesanja, komaj skritega gorja polne, so se glasile veliko bolj veselo. In Jokec se je čudil, zakaj je bil tako žalosten, ko se je vračal z vrta.

Komaj je dovršil Jokec svojo povest, so se odprle duri hrupoma in nastežaj in na pragu se je prikazal oče. Obadva sta se ozrla nanj s srepimi, prestrašenimi očmi. Na zariplem obrazu, na zalitih očeh, na hripavem glasu se mu je po-

znalo, da je prišel pijan! Stisnila sta se tesno drug k drugemu in sta strmela nanj. Stal je na pragu razkoračen in ni zaprl duri.

„Kje je večerja?"

Molčala sta.

„Kje je večerja, sem prašal!"

Stopil je korak v izbo in je zaloputnil duri, da se je stresel strop.

„Niste nama dali denarja, oče!" je odgovorila Tinka mirno in samo Jokec je slišal, da je rahlo trepetal njen glas.

Oče je stopil bližje, pogledal je Tinko v obraz in jo je gledal dolgo. Nato je sedel za mizo in je oprl glavo ob dlan.

„Umrla je, umrla! In je obtežila mojo dušo!"

Okrenil je glavo in se je ozrl na Jokca, ki je strmel naravnost nanj z velikimi očmi.

„Kaj gledaš? Ali me še nikoli nisi videl? Ne?" —

In je takoj pozabil, da je govoril z Jokcem in ni videl njegovih strmečih oči.

„Ne? Kakšen greh? Kdo je obtežil mojo dušo? Kdo mi more očitati? Tukaj sem, naj stopi! Kdo?"

Udaril je s pestjo po mizi in je gledal na Jokca z zakrvavelim pogledom in ga ni videl.

„Kdo mi more kaj očitati? Oglasi naj se! Tiho — vse tiho!"

Zasmejal se je naglas.

„Pregosposka je bila zame, bratci!"

Vzdignil je roko pred obraz, stisnil je palec in kazalec in je napol zamižal.

„Tako! Tenka, tenckena, gosposka grlica! Kurrrú — kurrrú!"

Udaril je po mizi z dlanjo in se je smejal tako od srca, da se mu je tresel ves život.

„To so babnice, Bog jih razumi! Zakaj si je poiskala baš mene? Zakaj ne kakšnega oblizanega, počesanega, cukrenega škrica? Tisti bi bil zanjo! Jaz pa mislim, če bi bila na svetu še večja surovina, še bolj neumita in nepočesana, ki bi imela še bolj črne in še bolj težke roke — tistega bi bila vzela! Ona: kurrrú — kurrrú; on pa: hudič, napravi večerjo! — Take so babnice!"

Ozrl se je po izbi z veselim, prešernim obrazom in se je čudil, da ni bilo ne smeha, ne odgovora. Nato je sklonil glavo, pogledal je srepo in osorno in je ugledal Jokca.

„No, kaj pa ti, fant, kaj zijaš? Ná, prinesi večerjo!"

Vrgel je krono na mizo, zavrtela se je in se je zakotalila na tla. Jokec je skočil; začutil je nenadoma, da bi rad jedel in strahoma se je domislil, da je tudi Tinka morda lačna; v tistem trenotku mu je bilo žal, da ni maral od gospoda Edvarda jabolk in breskev.

„Pa žganja prinesi, fant! Pečenke in žganja!"

Jokec je šel; oče se je oziral po izbi, ugledal je Tinko in se je nasmehnil napol pomilovalno, napol hudobno. Zakrožil je dlani pred ustmi, kakor da bi hotel zaklicati v daljavo, sklonil je život globoko in se je zibal.

„Kurrrú—kurrrú—kurrrú!"

Zaletelo se mu je, dušil ga je smeh in kašljal je dolgo.

„Tudi ti si taka, vsa po materi!"

Vstal je, noge pa so mu bile težke in zibal se je po izbi, zibal se je proti postelji in se je sklonil nad Tinko. Tinka je iztegnila roke, oči so se ji razširile in napol je odprla ustnice.

„Oče! Ne!"

Oče se je smejal in je sklanjal obraz k njenemu.

„Ali me imaš rada? Ali me imaš hudó rada? Ti gosposka Tinka! In vendar je tvoj oče drvar! Raztrgan, pijan drvar! Ali nimaš rada svojega očeta? Ali ne veš, kaj uči četrta božja zapoved? Tvoja mati je imela rada tvojega očeta!"

Tinka je stisnila glavo popolnoma k zidu; videla je čuden ogenj v očeh, ki so strmele nanjo, v obraz ji je bil zoprn duh po žganju in tobaku.

„Oče! Ne!"

„Kaj se me bojiš, Tinka? Tvoja mati se me ni bala! Tudi ti, Tinka, tudi ti boš iskala drvarja, ki bo imel črne roke in divji obraz. Ti: kurrrú—kurrrú; on: hudič, napravi večerjo! Ali si ga že poiskala?"

Čisto od blizu je gledal v njene oči, na njene ustnice, na njena bela prozorna lica in zmirom bolj hudoben je bil njegov smeh.

„Ali me imaš hudo rada? Nič me nimaš rada, bojiš se me, kakor rogatega zlodeja! Ali se treseš pred mano? Tako se trese tole drobno telesce, da bi se treslo v smrt, če bi ga zgrabil s temi črnimi rokami. Ampak veš, kaj ti povem, grlica? Izbral sem ti ženina!"

Zasmejal se je radostno, kakor da bi bil slišal imenitno šalo.

„Šele danes sem ga videl. Take umazane in črne surovine ni na vsem božjem svetu in če bi ga iskala z nagimi koleni! Šele danes sem ga videl in sem si precej mislil: ta je za Tinko! In sem mu vse povedal in on se je smejal, da se je valjal po tleh. Živina je pač. Ali si kaj vesela? Ali se ne smeješ?"

Tinka se ni smejala; bolj bled nego prej je bil njen obraz.

Oče je molčal, gledal; in kakor da se je bil nečesa domislil, je bil nenadoma resen in teman; prijel je njeno drobno roko in jo je pahnil v zid.

„Torej k vragu!"

Okrenil se je in se je vrnil zibaje k mizi.

Ni se več ozrl na Tinko, govoril je napol zase; teman je bil njegov obraz in upal, globoke, dolge črte so se zarisale vanj.

„Gosposka si, tenka, bela — kdo pa te je klical v to izbo, k drvarju? Pojdi kamor hočeš, Bog s teboj! Zakaj me tako gledaš s tistimi velikimi očmi, Marica, Marica! Govori, očitaj, reci, da sem te ubil, da sem razbojnik brez Boga in brez duše, — samo ne molči, ne glej me tako, Marica!"

Jecljal je s težkim jezikom, glava mu je klonila na mizo. Tinka je trepetala na postelji, neizmerna groza je gledala iz njenih oči.

Prišel je Jokec in je prinesel pečenke in žganja. Oče je nastavil steklenico, izpil je na dušek, nato se je opotekel k svoji postelji, legel je nanjo oblečen in je takoj zaspal. In ko je zaspal, je kričal v sanjah s hripavim glasom, mahal z rokami, vzdigal se in padal na posteljo.

„Kaj me gledaš tako, Marica? Da sem te ubil, mi očitaš? Torej te ubijem! Na!"

Zamahnil je s pestjo in je udaril ob zid.

„Ná! Da mi ne boš očitala zastonj! Ná! Na!"

Jokec je nesel pečenko Tinki.

„Jéj!"

„Jej ti, Jokec, nisem lačna."

„Tudi jaz nisem lačen."

Pogledala sta si v oči in sta obadva zajokala.

„Večerjaj, Jokec, in nato zaspi! Zaspi in ne misli nič in nikar ne jokaj!"

„Tudi ti ne smeš jokati, Tinka! Zaspi in ne misli nič!"

Večerjala sta tiho. Luč je gorela zmirom bolj dremotno, olje v svetilki je dogorevalo.

Jokec je povečerjal in je rekel Tinki z resnim glasom:

„Ne bom zaspal, Tinka, dolgo ne bom zaspal nocoj. Veš, kaj bom mislil: da ne bo več dolgo tako in da se bo vse izpremenilo. Kako si ti neumna, Tinka, in tudi jaz sem bil tako neumen! Saj se ni zgodilo nič žalostnega in obadva sva jokala! Saj pride gospod Edvard z zlatim vozom in z veselimi svati in jaz bom ministrant in bom nosil rdeč ovratnik in kadilnico bom držal v roki. In ne bo več dolgo, ko bom duhovnik in takrat bom dal postaviti na materinem grobu velik spomenik od belega kamna . . ."

„Lepo bo takrat, Jokec!" je odgovorila Tinka in ustnice so se ji narahlo tresle. „Ni treba, da bi bil žalosten; misli, kako lepo bo takrat in zaspal boš vesel. Ugasni luč!"

Jokec se je ozrl še enkrat na Tinko s tihim, radostnim nasmehom, nato je privil svetilko in je zlezel za peč.

Tiste lepe misli, čudežne sanje, ki so se porodile iz žalostnega srca, so bile zmirom jasnejše. Natanko je slišal drdranje zlatega voza, ki je prišel po cesti in se je ustavil pred hišo, videl je pred sabo debelega voznika z zlatimi bortami na bogati obleki in s cveticami na biču, videl je gosposke svate in gospoda Edvarda, ki je stopil iz zlatega voza, ves v črni obleki in z belimi rokavicami na rokah. In tudi sebe je videl Jokec in kakšen je bil? Ni bil več Jokec, bos in zakrpan in ubog, temveč velik je bil in odet je bil v duhovniški plašč in dvoje majhnih ministrantov v rdečih ovratnikih je stalo za njim. Prikazala se je Tinka, vsa v židi in žametu in zlatu, in gospod Edvard jo je prijel za roko in sedla sta v zlati voz in nikjer ni bilo cesarja, da bi jima branil —

Jokec je sanjal in je v lepih sanjah zaspal in ni slišal Tinkinega ihtenja.

(Dalje prih.)

KO MAJHEN OTROK.

Ko majhen otrok, ki v nedolžni šali
zaneti ogenj, tvoja roka bela
srcé je moje vžgala. Splapolali
plameni so, in v njih si zacvetela,
ko z glorijo ovenčana svetnica.

In česar nisi mislila, hotela
nisi, to je zdaj med nama dvema:
plamen, ki tudi tebe že objema
in ga zastoj teptá tvoja nožica.

A. Gradnik.

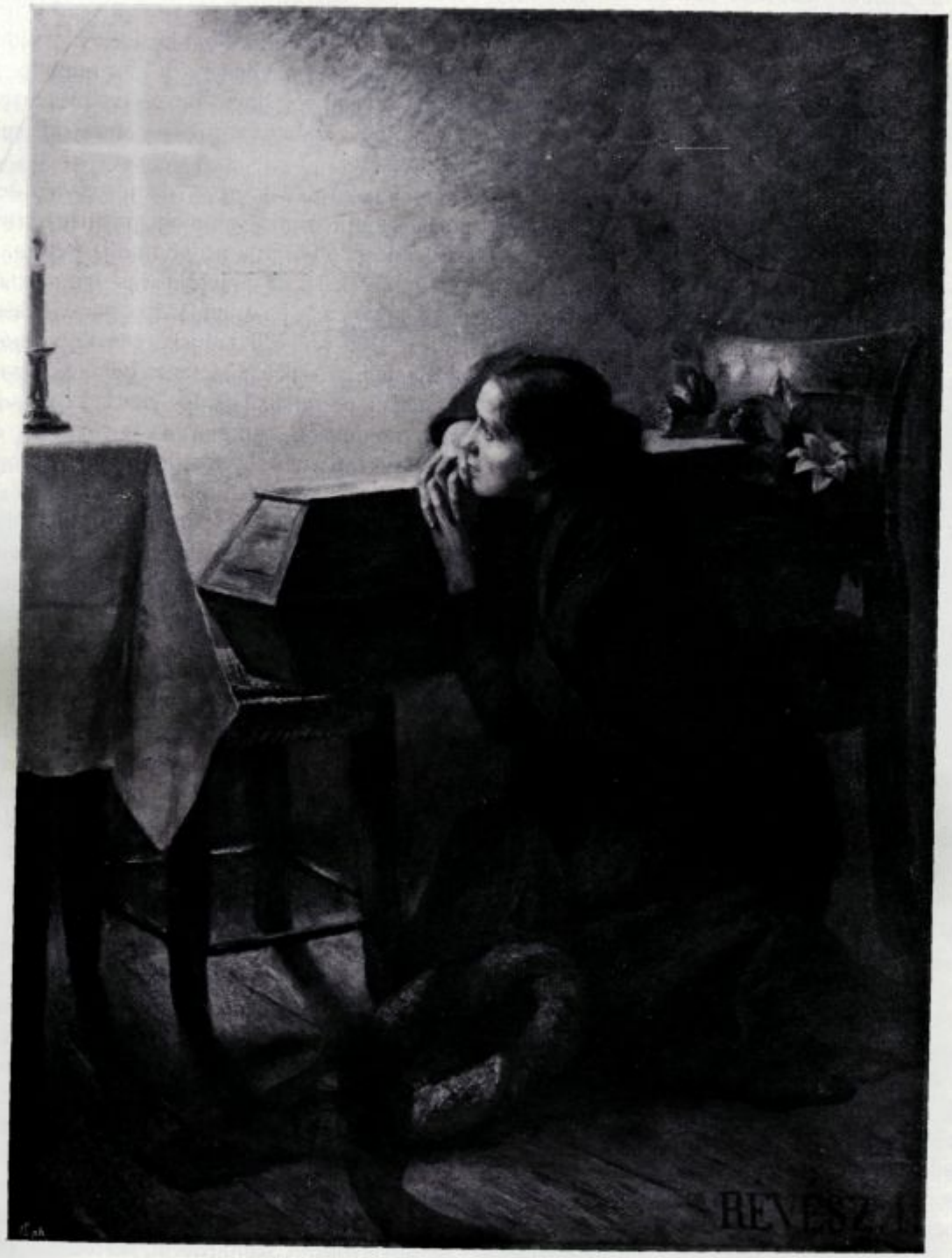

J. REVESZ: MATI ŽALOSTI POLNA.

IZ ŽIVLJENJA STARIH INDOV.

Črtice. Spisal ruski državni svetnik in vseučiliški profesor dr. Vinko pl. Šercl.

(Dalje.)

Stari Indi nikakor niso tajili prednosti ženske pred moškim, kar se tiče praktičnega, umnega gospodarstva in raznih vprašanj življenske modrosti; priznavali so, da imajo ženske odlično prisotnost duha, presenetljivo iznajdljivost in zmožnost, rešiti se srečno iz najtežavnejših položajev. V drami „Mrčchakatika“ (64) se govori: „Ženske so že po naravi učene, dočim se pridobiva učenost moških samo iz knjig.“ Dar za gospodinjstvo, ljubezen do reda, delavnost in snažnost — to so v očeh Inda neizogibna svojstva dobre gospodinje. V „Pančatantri“ (3, 152) se govori: „Ećino gospodinja tvori hišo, zakaj hiša brez gospodinje je podobna pustinji.“ Lastnosti, s katerimi mora dobra gospodinja razpolagati, se določajo v zakonih Manu (5, 150) takole: „Ženska mora biti vedno vesela, v svojem gospodinjstvu delavna, posodo mora hraniti čisto in v izdatkih ne sme biti zapravljiva.“

Nagnjenje Indov k zatajevanju in žrtvovanju samega sebe je doseglo v srednjeveški dobi skrajno mejo in jih je privedlo med drugim do groznega in barbarskega, a na drugej strani navzlic temu jako ginljivega običaja radovoljnega sežiganja vdov. Dvoma ni, da je ta običaj vsaj deloma nastal iz napačnih in pretiranih nazorov Indov, zlasti ženskih, o zakonski zvestobi in ljubezni. Zborniki zakonov nikjer ne zahtevajo radovoljnega sežiganja vdov in najmerodajnejši med njimi, zlasti zakoni Manu, Jadžnavalkja in Narada, niti z besedo ne omenjajo ničesar. Prvi zakonik, v katerem se govori o samosežiganju vdov (Sati), je „Višnusmrti“: v njem se daje vdovi na svobodno izbiro, da ostane neomožena ali pa da stopi na grmado. Je li bil ta običaj v rabi tudi že za vedajiške dobe, o tem nam ni mogoče soditi, ker nam nedostaje dokumentnih podatkov. „Rigveda“ vsaj ne pozna radovoljnega sežiganja vdov. Šele v poznejših časih nastopa ta običaj kot zgodovinsko in dokumentno dokazano dejstvo. Dasiravno ga je našlo v Indiji že spremstvo Aleksandra Velikega, vendar tedaj še ni užival splošne razširjenosti in se je pojavljal le posamezno. Tekom časa pa se je ta običaj, v katerem se je vidno skrivala neka demonska privlačnost, širil bolj in bolj: brahmani so poveličavali njegov pomen z vedno večjo vsiljivostjo, hvaleči vdove, ki so žrtvovale svoje življenje in si pridobile na ta način nevenljivo slavo in večno blaženstvo, in radovoljno sežiganje vdov je postajalo splošno-priznan običaj višjih kast.

Dogajalo se je seve, da je postala žena po moževi smrti proti svoji volji prisiljena žrtva tega barbarskega običaja; a nedvomno je tudi to, da so smatrale ženske za največjo čast zgoreti na grmadi, obenem s pokojnim soprogom. Takšno dejanje je bilo v očeh indijske ženske vrhunec pobožnosti in resnična apoteoza zakonske zvestobe. V poučni pesmi nahajamo izrek: „Žena, ki objame pokojnega soproga na grmadi in žrtvuje svoje lastno telo, pride hkratu s soprogom v domovino bogov, tudi ako je storila na stotine grehov.“ Zato so se žene pokojnika dostikrat srdito prepirale za čast, katera bo z mrtvim vred sežgana. V „Mahabharati“ se po smrti junaka Pandu obe njegovi soprogi, Kunti in Madri, dolgo prepirate za čast, katera da pojde na grmado, dokler se Madri, druga žena Pandu, opiraje se na to, da jo je pokojnik bolj ljubil, ne obrne za rešitev spornega prašanja k brahmanom, ki ga odločijo njej v korist. Kako zelo se je posrečilo tej šegi — dasiravno nikdar ni uživala zakonitega priznanja — vkoreniti se v nazorih Indov, dokazuje dejstvo, da so jo mogli Angleži izkoreniniti po neverjetnih naporih šele v našem stoletju.

Navdušenih in podrobnih opisov ženske krasote v indijskih proizvodih ni konca in ta predmet daje zlasti lirikom neizcrpno množino gradiva. Sicer pa so indijski modroslovci in moralisti zares izborno proučili nrav in običaje ženskih ter so temeljiti poznavalci vseh skrivnosti ženske koketnosti, s katerimi si pridobivajo moška srca. Tako n. pr. govori indijski modrijan Bhartrhari: „Prelestne obrvi, koketni pogledi, ljubeznive besede, sramežljivi usmevi, umetno rahla hoja in zavlačevanje — to je žensko okrasje in orožje.“ Nato še dostavlja: „Samo učeni, ki vedno govoričijo o svetih knjigah, trdé, da nočejo ničesar vedeti o ljubezni; a to so le besede: kdo bi se neki mogel odreči prelestnim krasoticam?“

So tudi natančni poznavatelji ženske krasote: neki opazujoči botanik srednjeveške dobe jih slika ne brez rahle primesi ironskega hu-

mora takole: „Nedorastla deklica je trtin sok, doraslo dekle sladkor, ženska v srednjih letih sok mangovega sadu, starka pa je trd kokosov oreh." (Subhašit, 24.) Da je bila ženska v resnici krasotica po indijskih nazorih, se je morala odlikovati po vitki rasti, širokih bedrih, gosji ali slonovi hoji in kukavičjem glasu.

Ljubezen daje Indom skoraj neizcrpno snov, predmet, ki se ponavlja v brezkončnih varijacijah in zavzema v njihovem slovstvu eno izmed najodličnejših mest. Idealne, platonske ljubezni Indi res da niso poznali in ne priznavali; vse njihove pesmi slikajo izključno le čuvstveno ljubezen, a v teh opisih so Indi pravi mojstri. Njihova izbrana dikcija, natančna psihološka analiza, nenavadna zmožnost opazovanja, umetniško razmotrivanje najneznatnejših podrobnosti — to so neoporekljive vrline, ki vzbujajo še sedaj iskreno občudovanje. To se nanaša zlasti na Amara, avtorja glavnega in res znamenitega dela indijskega ljubavnega pesništva. Amara slika v malo, a mojstrskih potezah koprnenje in strastne izbruhe, vzajemno srečo in blaženost, ukore, spore, prepire in spravo ljubečih, pri čemur se mu zliva vse v eno umetniško, harmonsko celoto; povsod zna poiskati kaj novega in zanimivega in izraziti to v prelestni in neoporečni obliki. V vsaki izmed svojih — po obsegu nevelikih — pesmi predočuje z nenavadno spretnostjo kakšno novo misel, preseneča nas z nepričakovanimi preobrati in vsakokrat se čudimo njegovi odlični psihološki analizi človeških misli, sanj in čustev ter prisrčni nežnosti, s katero riše v presenetljivi mnogovrstnosti slik razpoloženje in čustva ljubečih se ljudi. Z nedosežnim mojstrstvom opisuje gorečo ljubezen: „Krasotica, ki je padla v omedlevico, ko je slišala, kako je njen ljubimec izpregovoril o potovanju, se obrne — prišedša k zavesti in zagledavša ga — k njemu in ga vpraša: Je li že dolgo, kar si se vrnil?" Jako srečno opisuje nestrpno, strastno pričakovanje ljubeče žene: „Žena moža, ki se nahaja v tujem kraju, gleda venomer na stezico, po kateri se ima vrniti njen dragi. Ko se že mrači in v temi ni več razločiti pota, tedaj se, utrujena od pričakovanja, žalostna vrača domov; nato pa si zopet misli: ‚Morda je sedaj že prišel?' Naglo se obrne in se zopet zazira v daljavo." Nič manj značilen in natančen ni njegov opis ljubeče ženske, nevoljne na svojega ljubimca, ki se je pregrešil pred njo: „Kadar pričakuje, da ji padem pred noge, takoj si pokrije noge s krilom obleke; smeh zvijačno prikriva in gleda mi naravnost v oči; ako nekaj rečem, govori kaj čisto drugega, obrača pa se s svojimi besedami k prijateljici. Najsi tudi skriva svojo gorečo ljubezen, njen srd ima vendarle krasen konec."

Sploh nahajamo pri indijskih pesnikih, ki opisujejo z bujnimi besedami radosti in trpljenje ljubezni, čudovito izobilje ostroumnih misli in krasnih primer. Tako se vprašuje neki pesnik, zakaj pač ima kamenito srce njegova miljenka, ki se zdi, da je ustvarjena iz samega cvetja? „Tvoje oči so sinji lotos, tvoji zobje so iz jasmina tvoj obrazek rdi kakor najlepša cvetka; tvoje telo je kakor stkano iz cvetja nežnih rastlin; kako je mogel stvarnik samo tvoje srce ustvariti iz kamena?"

Genijalni Kalidasa, najboljši indijski pesnik, je bil najizbornejši poznavalec ženskega srca; njegova „Sakuntala", najpopularnejša drama v Indiji, v kateri opisuje ljubezen kralja Dušjante do dražestne Sakuntale in njune razne usode, tvori tudi s psihološkega stališča proizvod redke dovršenosti.

Prekrasen in jako ganljiv opis zakonske ljubezni nahajamo v znameniti elegiji Kalidase „Meghaduta" („Poslanec iz oblakov"), kjer se Jakša (nadzemeljsko bitje, nekak polubog), ki je pred svojim poveljnikom Kubero nekaj zakrivil in je bil zato za nekaj časa poslan v prognanstvo, v svoji osamljenosti potrto in z žalostjo spominja ljubljene žene in se obrača do oblaka, ki se nese nad njegovo glavo mimo, s prošnjo, naj izroči oddaljeni ženi njegove srčne pozdrave. V tem delu, ki je v pesniškem oziru naravnost neprecenljivo in se vrhu tega odlikuje z nenavadno izbranim jezikom, nahajamo očarujoče opise razkošnih lepot indijske prirode in ganljivo nežne ljubezni. Povsod išče Jakša podobo svoje žene, a nikjer je ne najde: „V kodravih valčkih gledam prelestno gibanje tvojih obrvi, v očesu srne vidim tvoj pogled, v pavjem repu tvoje lase, v luni vidim tvoj obraz, a v Prijangu tvoje ude; toda, gorje mi! — cele tvoje podobe ne vidim nikjer" (stran 102). In ko z barvami riše sliko svoje miljenke, nahaja v tem le malo utešenja: „Ko te slikam na kamen z rudečo barvo, bi rad naslikal tebe pri svojih nogah; a tu se mi mrači pogled od obilnih solz; niti tukaj nama kruta usoda ne pusti, da se snideva!" (stran 103).

Često se pesniki pritožujejo nad ljubeznijo, ki je tako strastna v svoji zaslepljenosti, tako nenasitna in ne prizanaša niti starosti. Tako vzklika znameniti gnomist in modroslovec Bhartrhari: „Tista, katero ljubim jaz, ljubi drugega, a ta zopet drugo, dočim je vzljubila mene zopet druga; ah, kako narobe ravna bog ljubezni!" Na drugem mestu govori: „Lice je pokrito z gu-

bami, glava s sivimi lasmi, udje drhte, le pohotnost je ostala mlada!" S še večjo izrazovitostjo opisuje drug pesnik nenasitno ljubezen, ki se noče nikdar postarati: „Tebe, želodec, hvalim, ker se daš že s samim sadjem nasititi: ne morem pa hvaliti tebe, ti prokleto srce, ker te zbog stotin različnih želja nikakor ni mogoče zadovoljiti." Z jako drastično, četudi nikakor ne pesniško primero izraža drug pesnik ravnoisto misel; opisuje gladnega, hromega, poluslepega in garjavega psa, ki, dasiravno je že popolnoma oslabel in mu je kost obtičala v grlu, še vedno šepaje skače za psico.

V raznih pesmih se oglaša najivnost mladih ljudi. Dražestna deklica se v navideznem srdu silno jezi nad svojo lepoto, ker je vsakdo, kdor pride mimo, samo da bi izpregovoril z njo nekaj besed, popolnoma brez potrebe izprašuje o poti ali o vremenu. Drugo dekle se najivno hvali: „Moja obleka, draga prijateljica, ni posebno lepa, moj lišp ni dragocen, moja hoja ni prožna, moj smeh ni zvonek, a vsi drugi trdijo, da moj ljubček, dasiravno je lep, ne gleda za drugimi dekleti, in zbog takšnega zaklada se mi vse druge zdijo revne".

Pri Indih nahajamo jako najivno, pri tem pa jako poetično vero, po kateri se rudeče cvetke drevesa Asoke le tedaj odpirajo, kadar se jih dotakne noga dekleta in na takšnih predstavah je zasnovano nekaj krasnih indijskih pesmi. Indi so se tudi jako često posluževali živali v simbolske namene. Tako služita ptici Čakravaki (samec in samka) kot podoba nežne in goreče, a vsled ločitve nesrečne ljubezni, ker se morata po indijskih bajkah vsled osodnega prokletstva na noč razhajati in preživljati nočni čas v samotnosti, žalostno se pritožujé nad svojo britko osodo. Ptica Čakora, ki po mnenju Indov pije lunine žarke in živi samo od tega, se velepoetično primerja z zaljubljenim mladeničem, ki s svojimi očmi pije žarke z lic svoje drage. Tudi rastline pod vplivom in odejo simbolizovane ljubezni je dobiti v pesniški obliki: lotose, katerih cvetje se ponoči zapira, smatra pesnik za nekake žene solnca, ki ne marajo videti, kako njihov ljubljeni soprog, ki jim je ves dan izkazoval s svojimi žarki zgolj dobrote, bled in onemogel zahaja; zato pred zahodom solnca kar mahoma zapirajo svoje oči.

To opisovanje ljubezni in z njo združenega trpljenja je pri Indih pogostoma pretirano in premehko; a ne sme se nam zdeti čudno pri vzhodnem narodu, ki sploh jako ljubi pretiravanja vsake vrste. Izviren in nad mero hiperboličen opis gorja in trpljenja zaljubljene deklice nahajamo v romanu „Subandhu", „Vasavadatta" (str. 238—239, po izd. Galla), kjer junakinja opisuje svojemu ljubimcu neverjetno trpljenje, ki ga je prestala zaradi njega, takole: „Da je vse nebo samo eden list, da je morje samo en črnilnik, dolgoživi Brahma da je pisar, a kačji kralj da je pripovedovalec, bi vendar vse to trpljenje v preteku tisočerih vekov ne moglo biti niti popisano, niti povedano." Podobnih, včasih jako bistroumnih hiperbol pri Indih ne nahajamo malo. Kralj vprašujé dekleta, ki mu ugaja, kako ji je ime, se izraža takole: „Katere črke vlivajo nektar v ušesa?" (Kathasarits. 94, 31). Istotam (117, 103) se lepo dekle imenuje „nektarni dež za oči"; pripovedovanje ljubke deklice je „rosenje medénega dežja besed" (Dasakumarač. 117, 10). V Bhattikavja (11, 5) čitamo, da so „drevesa ljubezni, katerih vejice so skoraj popolnoma izgubile svoj blesk, po obilnem polivanju z očesno vodo zaljubljenih zopet pognala krepke korenine in so se bujno razrastla"; v „Sisupalabadhi" (10, 52) se opisuje, kako je zaljubljeni mladenič povešeni ustni lotos svoje miljenke pritegnil k sebi in sesal ustni list s popkom, za katerega je bil prijel"; mi bi rekli kratko, da je nežno poljubil svojo ljubljenko. Sploh pri Indih, kakor pri vseh vzhodnih narodih, mnogoštevilne in včasih nad mero čudne hiperbole niso samo dovoljene, temveč jako razširjene. Ako se kdo srdi, tedaj njegov žolč kaže svojo barvo, ali „telo mu črni"; kdor je izvršil težavno delo ali uspešno zaključil težavno podjetje, ta je „razkrojil biser uspeha v jeziku napora"; umen in oprezen človek „zaliva seme osode z vodo razsodnosti"; nebo je „vrhnja polovica" jajca ali „okrogli ročaj velikega meča iz slonove kosti", luna je „oljnata pogača, napravljena od kravarice noči" itd.

(Dalje prih.)

L. KUBA: PRED SRBSKO KOČO.

MILAN IN MAVRICIJ.

Novela v pismih. Spisal J. K. Podgorjanski.

V.

15. febr. 1898.

Ni je mogla rešiti umetnost zdravnikov in njene ure so bile štete!

Moja dolžnost bi sicer bila, da bi Ti bolj natančno opisal njene zadnje trenutke, pa naloga je pretežka — ne morem. Le toliko Ti povem, da je izdihnila v mojih rokah. Malo prej še sem ji čital in poslušala me je še z vidno pazljivostjo. Kar mi veli rahlo: „Dovolj, dovolj.“ Čutila je bližanje katastrofe — in kmalu je bilo po njej . . .

Tvoje sočutje me je še najbolj potolažilo. Prepričan sem, da ni bilo, kakor je to navadno samo fraza — lepa, prazna posoda — ampak da tudi res čutiš, kar govoriš. Lahko si misliš, da sem bil ob materini smrti pozabil sporočiti svojemu Milanu, da mi je umrlo bitje, ki me je najbolj ljubilo, ki bi bilo dalo kri in življenje zame. Ko pa se mi je vrnil razum, hitel sem na pošto. Pa, kako se začudim, ko mi pride Fani naproti, poznalo se ji je, da je jokala.

„Ravno prav“, mi pravi, „Milan ti je brzojavil.“

Dobra deklica me je bila prehitela ter Ti je že sama sporočila tužno novico!

Lahko si misliš, da vlada sedaj na gradu največji nered; vse gre navskriž. Moja rajna mati je bila blaga, dobra žena, skoraj predobra. Večino posestva je dala v najem, ker se ni mogla sama ukvarjati ž njim; a nizka najemščina se je včasi plačevala, včasi pa tudi ne. Ali zdaj bode drugače. Nova metla dobro pometa. Skoraj vsem najemnikom sem odpovedal, nekaterim do sv. Jurja, večini pa do sv. Mihela. Vsakdo le gleda, da zemljo kolikor mogoče izmolze in izkoristi, ne vrača jej pa nihče ničesar. Odločil sem se torej, da se odpovem službi pri vojakih ter da prevzamem gospodarstvo. Danes sem prosil, da mi podaljšajo dopust, pozneje pa poprosim, da me upokoje.

Pokojnina res ne bo velika, pa saj mi ni sile. Če si dobro uredim, je Topolovec že tako obširen in bogat, da lahko preživi mene in še koga drugega poleg. Končno imam pa še eno sredstvo: zdravnik sem. Naše ljudstvo ima sicer to dobro lastnost, da se rodi, živi in umira samo, brez zdravnika, toda vse to mi ne more zbegati srca . . . Kmet in kmetiški doktor! Pričenja se torej po tolikih letih vesele brezskrbnosti resno življenje . . .

Kako si zadovoljen z menoj in z mojimi naklepi? Nekoliko prenagli se Ti zde, kaj ne? Poslej ne bova živela več drug poleg drugega, pa to naj Te ne žali! Vsako leto prideš lahko k meni na Topolovec, ne l a h k o, ampak m o r a š priti. Sprejmem Te z odprtimi rokami, kakor se sprejema pobratim; in sanjala bova po senčnih gajih, ob globokih, temnozelenih tolmunih se sprehajajoč vse one mehke, sladke sanje, kot nekdaj! . . .

Zdrav!

Tvoj

„Kmetiški doktor“.

VI.

9. marcija 1898.

Iz Tvojega lista veje otožnost, kakoršne doslej nisem bil navajen pri Tebi, lepem mladem lajtnantu. Deloma sem te Tvoje izpremembe kriv morda jaz, to vem, ker sem Ti jasno in brez vseh ovinkov priznal, kaj sem sklenil in kako se odločil; glavni vzrok pa tiči drugje . . .

Čudiš se in tožiš, ker ni Teodore ves predpust na izpregled, ko mi vendar pišeš, da je njen mož nevarno bolan! Lepa žena bi bila, ko bi hodila po veselicah ter bi ljubkovala s kakim brhkim, „tanko prepasanim“ lajtnantom, doma pa bi mož ječal v groznih mukah, duševnih in telesnih. Ali si res tako kratkoviden, da tega ne izprevidiš? In če mu streže ljubeznivo in skrbno — kar tako povdarjaš — ali je storila kaj več, nego ji veleva dolžnost, ki jo ima kot poročena žena?

Kadar ji mož ozdravi, hodila bode zopet po lokrimskih parkih in prilike bodeš imel dovolj napajati in naslajati žejno svojo dušo ob njenem mehkem in dražestnem pogledu. Če pa odloči usoda, da umrje, ustreže vsem trem, če ne sodim prenapačno. Prosta bode vseh tistih spon in vezi in — Milan jo lahko vzame, če — jo bo hotel seveda! Pregrešno je sicer želeti smrti svojemu bližnjemu, toda kogar smrt reši samo dolgotrajne

muke in neprestanega trpljenja, tedaj menda ne velja ta resnica. Revež ve, da ima lepo, mlado, brhko, življenja se veselečo ženo, ve, da se pretaka po njenih žilah vroča, živa, nestrpna kri, ki hoče, ki mora živeti, on pa umira poleg nje kakor dogorela svetilka. Ta zavest mora biti nekaj strašnega! . . .

Včeraj sem bil po dolgem prestanku zopet vojak. V vasi sem si ogledal žrebčarsko postajo, ker se je pričela sezona; saj veš, za lepega konja sem se vedno zanimal. Da bi pa večjo pozornost obudil, oziroma si zagotovil večji respekt — biti moram odkritosrčen — oblekel sem svojo, že precej pozabljeno uniformo. Haha! — — Vodja postaje je star, v službi že osivel in odrevenel stražmešter. Pravil mi je — seve roke lepo v žepu — da je že dvaintrideseto pomlad na Topolovcu, da me je včasi poznal kot dečka, da se je naveličal naporne službe itd. Ko se je nekoliko unesel tok njegovega govora, ogledala sva si konje. Šest lepih, čilih živali stoji za vrstjo v hlevu; snaga in red gospodarita tukaj. Stražmešter mi je živahno razkladal posamezne naprave in naredbe ter popisoval lastnosti in slabosti vojakov in konj, vse do najmanjše pičice. Vse to pa me ni toliko zanimalo kakor precej pri vratih stoječi žrebec, ki ga kličejo Gidran. To je žival, kakoršne ne vidiš, kadar in kjer si bodi. Barve je rumenkastorujave, visok, vitek, lepo zavitega vratu in tenkih, prožnih, rekel bi, gosposkih nog, ki tiče v najlepših čeveljčkih, prava arabska kri. Nenavadno krotek je in pa še neko lastnost ali bolje razvado ima: strašno sladkosneden je, kakor kako petnajstletno mestno dekletce. Za košček sladkorja Ti naredi, kar hočeš. Zlasti zanimivo je, če mu pomoliš sladkor med zadnjima nogama. Razumna žival se naglo zvije v svitek in vzame dar lahko in previdno, da se človek mora čuditi. Sicer je že star dvanajst let, no, izmed tovarišev ga pa nihče ne prekosi, bodisi, kar se tiče spretnosti, bodisi živahnosti ali čilosti. Vedno hoče biti prvi. Zdi se mi kakor kak preuslužen tovariš oficir pred polkovnikom. In če se vojak, ki ga jezdi navadno, zamudi slučajno dalje v hlevu, da so tovariši že daleč spredaj, ne miruje prej, dokler jih ne dohiti ter se jim ne postavi na čelo. Gidran je moja najnovejša ljubezen!

Danes sem dobil odlok, da so mi podaljšali dopust še za dva meseca. Medtem pa — kakor upam — dozori moje popolno umirovljenje.

Fani je Tvoj pozdrav zelo razveselil, kar je popolnoma umevno, kajti najbrž je ni pozdravil še nikdar noben lajtnant. Lahko si tedaj misliš, kako prijetno ji je bilo pri srcu, ko sem ji povedal, da se je spominjaš v listu.

Seveda Te tudi ona pozdravlja z lahko rudečico na licih. Resnično, rad jo imam!

Tvoj

Mavricij.

VII.

5. aprila 1898.

Vse mogoče in nemogoče izgovore imaš, da bi se opravičil, ker si tako trdovratno molčal na moj list. Pa, kaj misliš, da Ti verjamem, da si me prepričal? Haha! . . . ‚To vse l'bezen st'ri', vsi drugi izgovori so prazni in ne veljajo. Nisem letošnji zajec!

Odkar sem te zadnjič malo oštel, in to po vsej pravice, ker se mi zdiš nekaj mesecev sem preveč fantastičen in sanjav, mi več ne pišeš v tistem zaupnem, prijateljskem tonu kot prej. Z neko posebno, skoraj bi rekel, preračunjeno spretnostjo se ogiblješ omeniti razmerja, ki se je razvilo med Teodoro in Teboj, prav kakor se ogiblje previden, izkušen mornar skali, ki pogubonosno kipi iz morske globine tik do gladkega površja.

Pomlad je v deželi, vse zeleni, vse cvete, vse se veseli in raduje življenja. In z mladim prerojenjem narave prebuja se tudi bolj postaren človek, kakor sem na primer jaz, k novemu življenju.

Mnogo posla imam doma in na polju; povsod je treba kaj novega. In pri tem imam dovolj prilike občevati s priprostim ljudstvom. Naš kmet je živa, dobra šola. Le poslušaj ga, kako Ti govori, kako lepo in umno stavi besede! In značaj njegov! Pod sicer trdo in raskavo skorjo se skriva sladko, plemenito jedro. Mladenke so lepe, čvrste, in, kar je največ vredno, nepopačene. Če Te sreča, prijazno, nekoliko plaho, a dostojno pozdravi. Po večini so lepih, bujnih kostanjevih las in rujavih živih oči; videl sem pa tudi nekatere, da so bile plavooke s temnimi lasmi. Narava se torej ne drži vedno svojih pravil, česar ji pa ne zamerim, ker mi baš s svojimi izjemami dela posebno veselje in izvablja občudovanje.

Minolo sredo sem bil na Strmini; botrinjo so imeli. Kupili so si tako prisrčno igračico, da Ti ne morem povedati. Dekletce ima svetlo rumene, zavijajoče se laščke in črne oči. Kaj ne, ta kontrast! Pri takih prilikah se pomladim kar za dvajset let.

Domov grede sem se ustavil — saj veš — na pošti. Na pragu me je sprejela Fani. Ali veš,

da je nisem do včeraj še nikdar poljubil, čeravno je že takorekoč moja zaročenka?

Sedla sva pred pisarno pod divji kostanj, ki je začel po malem zeleneti. Bil je tih in topel pomladni večer. Stidljivo je povešala oči, ko sem ji pravil o najmlajši strminski prebivalki. In pri tem sem opazil, da so tudi njene oči lepe, dokaj lepše, nego sem mislil prej. Niso ne rujave, ne plave, — ki vendar ne veljajo za najlepše — in vendar so tako simpatične, globoke in polne miline.

„In kako ji je ime?" vprašala je me mehko, ko sem prenehal."

„Olga."

„Olga? Ime je sicer slovansko, toda meni ne ugaja posebno", je pripomnila odkritosrčno. „Vida bi bilo mnogo lepše", je nadaljevala.

„Kaj, ‚Vida' Ti ugaja?" se začudim.

„Da, ali je to tako čudno?"

In povedal sem ji, da sem nekdaj ljubil mladenko, ki ji je bilo ime Vida. Solze so ji priplavale v oči, a to niso bile solze jeze, ali ljubosumja, ampak solze sreče. Morda si je mislila, da bi ne bilo sedaj tega, ko bi bila Vida moja ženka.

Prijatelj, kako srečen sem! O, ko bi bila še živa moja draga mati, da bi me videla srečnega, česar si je tako želela! No, ubožica spi pod cvetočim grmičjem, njen duh pa plava in čuva nad mano.

Spomenik sem ji že naročil in upam, da ne bo dolgo, ko bode delal druščino onemu rajnega očeta tam na solnčni strani topolovške cerkve tik krasne košate vrbe.

Tvoj srečni

Mavricij.

VIII.

17. maja 1898.

Človek je podoben vešči, ki leta okrog luči, dokler si ne osmodi kril ter žalostno ne pogine. In če je kdo podoben taki nespametni vešči, si gotovo Ti tisti. Tvoja blazna ljubezen do te, sicer krasne ženske Ti bo v pogubo. Sam priznavaš, da se igra s Tvojimi najsvetejšimi čustvi, in vendar jo še ljubiš! Kaj vendar misliš?! Ali res ne moreš streti spon, v katere Te je vklenila? Milan, Milan, enega — morda celo več — je že pogubila, zdaj si na vrsti Ti! . . .

Prav je, da je umrl mučenik, sedaj ona lahko prosto diha; nikdar ga ni ljubila. Ali se Ti ne vsiljuje včasi misel, da bo tudi Tebe varala, kakor je njega?

To bi moral videti mojo Fani! Tiha in resna je, brez koketnosti in vendar ljubka in udana mi iz vse svoje duše. Meni na ljubo tudi ne kadi več. Zadnjič sva govorila o Tebi in Tvoji ljubezni. Čital sem ji nekatere stavke iz Tvojega pisma, kjer govoriš o Teodori. Pa, to bi jo moral videti! Zravnala se je, ostro mi je pogledala v obraz ter je dejala resno, skoraj svečano:

„In ti puščaš, da se igra ž njim in njegovo ljubeznijo?" Spoznal sem, da se zaveda svetosti prave ljubezni. Slušaj me torej in vzemi dopust, pa pridi k meni! Tu se ti pozdravi ranjeno srce! Okrog mene je vse jasno, solnčno. Sreča diha iz vsega stvarjenja; tu lahko preboliš svojo bol in pozabiš! Tudi jezdil boš lahko!

Gidran me pozna že oddaleč. Če izpregovorim na dvorišču, veselo zarezgeče in koplje z nogo, dokler ne dobi koščka sladkorja. Res plemenita žival!

Ko je bil zadnjič ritmojster prišel iz mesta nadzorovat postajo in je opazil, kako se mi je priljubil Gidran, ponudil mi ga je, naj ga kupim, ko mine sezôna. Ne moreš si misliti, kako rad sem sprejel to prijazno ponudbo.

Morda si že čital v „Reichswehr", da sem upokojen; torej nič več vojak. Zglasil sem tudi svojo zdravniško prakso; vse mi gre gladko in po volji, nikjer nič zaprek in ovir.

In veš, kdo je moj prvi bolnik? Učiteljev sin iz Topolovca, pravnik, sušico ima. Kajne, prvega bolnika že ne ozdravim; pa vsled tega ne bo trpel moj zdravniški ugled, kajti vsakdo je prepričan, da ni leka zanj, da ne okreva nikdar več, samo on ne verjame, da mu stoji smrt s koso že za hrbtom.

Vdrtih senc in ves zasopljen je prišel k meni, naj mu kaj zapišem, da si končno vendar že prežene hripavost, ki ga muči že več mesecev. Hripavost — no, meni je znana ta stvar; jeseni mu odleže, pa za vedno. Uvidel sem, da bi bila vsaka beseda zaman, ker se ne zna in noče varovati; in dovolil sem mu, da sme uživati in delati, kar in kolikor hoče. Kakor čujem, me vselej laskavo hvali — revež! . . .

Dragi, ali si tudi Ti neozdravljiv?

Tvoj prijatelj

Mavricij.

(Konec prih.)

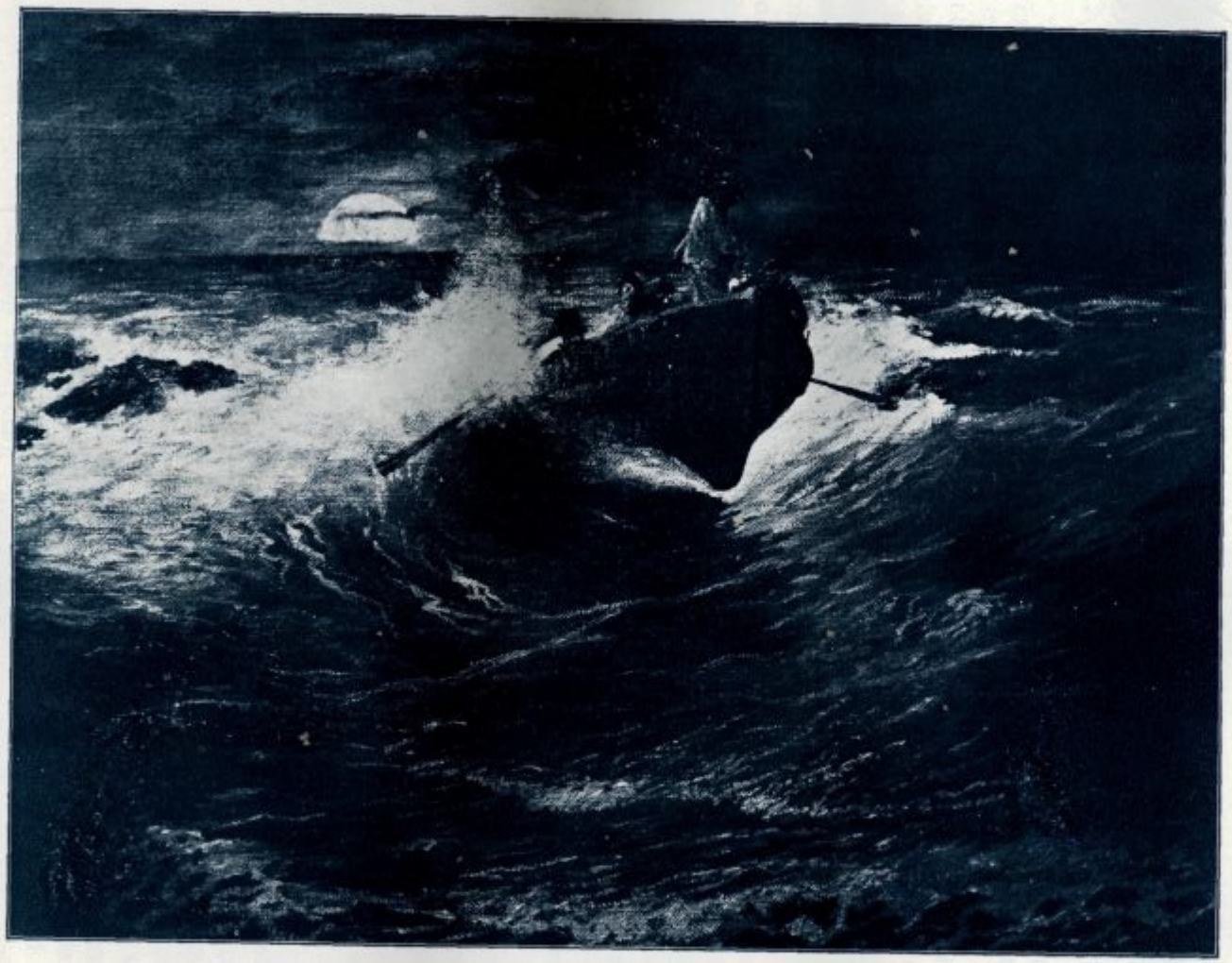

RUDOLF MARČIČ: V KRITIČNEM HIPU.

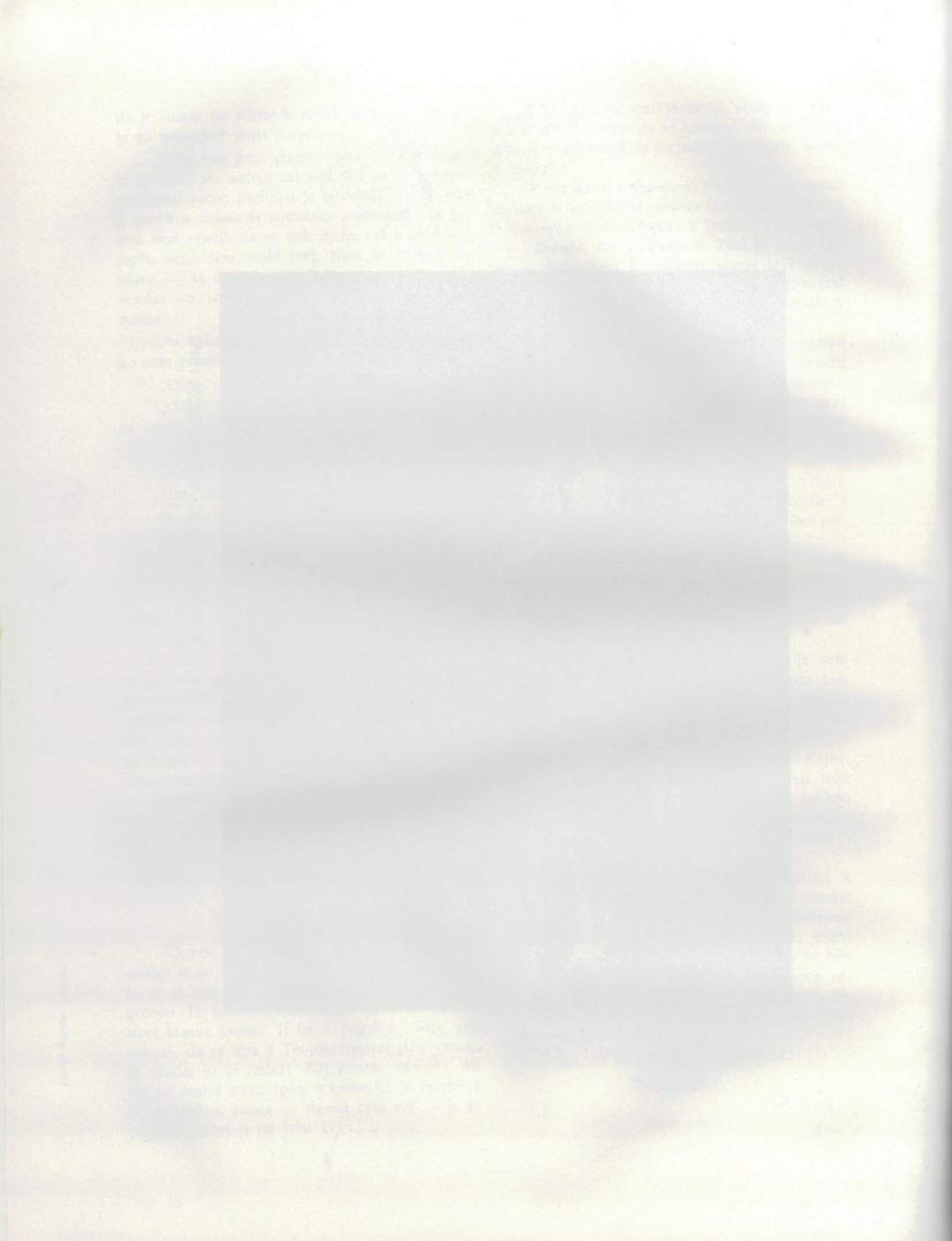

RAZDRUŽLJIVOST ZAKONA.

(Revizija občnega državnega zakonika.)

Spisal dr. Fran Novak.

Prosta ljubezen, v trivijalnem pomenu besede, spravila bi človeško družbo na živalski nivó; odveč bi bile potem vse postave, ki naj urejajo razmerje in občevanje med moškim in žensko. Za tako prosto ljubezen pa človeštvo nima smisla, kar kaže kulturna zgodovina narodov. Vsepovsodi nosi občevanje mej dvema spolno različnima osebama znak večje ali manjše trajnosti, v kakoršnem kulturnem štadiju se pač nahaja dotični krog človeške družbe. Država in družba temelji na rodbini in podlaga za rodbino je zakon, s čimur označujemo pač trajno vez med moškim in žensko. Vočigled temu dejstvu polaga tudi vsaka država posebno važnost na ureditev tega razmerja, skratka vsaka država ima svoje zakonsko pravo. Posamne določbe te pravne ustanove, zakon imenovane, seveda odgovarjajo ali vsaj morajo odgovarjati, kakor vse pravo sploh, časovnemu naziranju človeške družbe.

V dobi reforem živimo.

Tudi avstrijski parlament, ki ga sicer neprestano trese mrzlica in ki se zvija v brezupnih narodnostnih bojih, pokaže vkljub svoji dosedanji okosteneli sestavi včasih jasne trenotke in voljo, povzpeti se do socijalno-političnega, modernega zakonodajalstva. Pred par leti nam je obljubil velike vodne ceste; zavarovanje za starost pride bajè v prihodnjem zasedanju na dnevni red; zdavna se že pripravlja reforma kazenskega zakonika, s katero reformo se bodo vendar enkrat odpravile srednjeveške določbe, kakor one o motenju vere (razžaljenju boga) itd.

V novejšem času pa so postale glasne predvsem zahteve po izpremembi občnega državnega zakonika, ki datuje v celoti iz leta 1811. Naravnost paradoksno se čuje, da naj velja skoraj celih 100 let postava, ki naj odgovarja sedanjemu toku življenja in ki naj bo odsev pravnega naziranja moderne človeške družbe.

Najmanje odgovarjajo modernemu naziranju določbe obč. drž. zakonika o zakonskem pravu, predvsem one, ki se tičejo zakonskih zadržkov in nerazdružljivosti zakona mej katoličani, določbe, katerih krivična nesmisel bije v obraz vsakemu modernemu naziranju in ki vsled svojih krutih posledic naravnost zatirajo etičen čut in negirajo bistvenost zakona. Velik nedostatek našega obč. drž. zak. tiči v tem, da niso določbe zakonskega prava za vse državljane enake. Tako določa n. pr. § 111: Zakon, sklenjen med dvema katoličanoma, more razdružiti edino le smrt. Istotako je zakon nerazdružljiv, četudi le eden obeh zakoncev o priliki sklepa zakona pripada h katoliški veri. — Za drugoverce, tedaj za ostale kristjane, žide itd. pa je zakon principijelno razdružljiv (§ 115 etc. § 135 etc.), četudi je ta razdružitev, posebno pri židih, zvezana s težkočami.

O priliki revizije občnega drž. zakonika bo vsekakor uveljaviti enake postavne določbe za vse državljane, določbe, ki ne silijo ljudi k nadaljevanju nesrečnega zakona, oziroma, ki jim ne branijo, skleniti nov zakon po postavni razdružitvi prejšnjega.

Da je država pri ureditvi in ustanovitvi določb o zakonskem pravu popolnoma neodvisna od posameznih verskih naziranj, o tem dandanes ni nobenega dvoma več vsaj v državah, ki niso konfesijonalne države. Interkonfesijonalne države, ki niso več nositeljice verskih idej, v katerih je vsak državljan, najsi pripada katerejkoli veri, enakopraven, ne more uveljavljati postav po kopitu kakega posameznega verskega naziranja; dejstvo, da je po nazorih katoliške cerkve zakon nerazdružljiv, ponazorih židovske, protestantovske ali kake druge pa razdružljiv, nima za interkonfesijonalno državo nobenega absolutnega pomena. Država določi svoje zakonsko pravo po svojih načelih — posamezne cerkve in njih verniki lahko pro foro interno vztrajajo pri svojih nazorih. Če določa država, da se vsak zakon pod gotovimi pogoji lahko razdruži, je slobodno vsakemu državljanu poslužiti se te postavne določbe; kdor pa misli, da mu tega vest ali vera ne dopušča, se lahko odpove tej postavni dobroti.

Naš obč. drž. zakon je po večini v zakonskem pravu prikrojen na verska naziranja; ker katoliška cerkev ne dopušča razdružljivosti zakona, je tudi država ne priznava pri katolikih. Moderna zakonodajstva pa se na verska naziranja

prav nič ne ozirajo; zakramentalni značaj zakona se oficijalno ne upošteva, merodajni so edino le socijalni oziri človeške družbe, tako na Francoskem iz l. 1792 oz. 1884, Nemškem iz l. 1900, Ogrskem iz l. 1894, v Švici, Rumuniji iz l. 1864. Enotna postava, za vse državljane jednaka, ki naj odgovarja modernemu naziranju družbe, mora ne glede na konfesijonalne določbe odpraviti predvsem zadržek različnosti veroizpovedanja za zakone kristjanov z nekristjani, zadržek višjih redov in obljube čistosti, zadržek katolicizma, (ki obstoji v tem, da se katoličan ne more poročiti z nekatoličanom, četudi kristjanom, čigar prejšnji zakon je postavno razdružen, dokler živi slednjega ostali ločeni zakonski drug), statuirati mora razdružljivost zakona tudi za katoličane vsaj pod istimi pogoji, kateri veljajo danes za razdružitev zakonov nekatoličanov, ter dosledno odpraviti zadržek že sklenjenega zakona, tedaj dovoliti, da sme zakonec po pravilni razdružitvi prejšnjega zakona skleniti nov zakon.

Najradikalnejša izpremememba tiči v določbi razdružljivosti zakona pri katoličanih.

Da zakon nima samo namena telesnega združenja dveh spolno različnih oseb, o tem dandanes nepristranski premotrivalec človeškega življenja ne dvomi več. Individuum združuje v sebi telo in duh. Zakon naj bo popolna združitev dveh spolno različnih oseb; dve osebi se spajata v eno celoto, kar je le mogoče, če sta si osebi duševno sorodni in harmonični. Naravna posledica vsebine takega zakona je, da je in ima biti tak zakon nerazdružljiv, da je in ostane monogamističen. Kadar pa a priori ni podlage za tako trajno celoto med dvema spolno različnima osebama, takrat ti dve osebi tudi ne moreta skleniti ali združiti pravega zakona. Katoliško cerkveno pravo polaga na duševni moment — imenujmo ga ljubezen ali kakorkoli že! — premalo važnosti, ker pravi, da je zakon popolen šele tedaj, kadar je fizično matrimonium consumatum. Podlaga in pogoji za duševno harmonijo pa lahko tudi odpadejo, bodisi vsled krivde moža ali žene ali pa obeh. Tudi v tem slučaju preneha biti zakon pravi zakon. Večinoma pa manjka taka podlaga že a priori, dasi sta oba zakonca v dobri veri sklenila zakon, nadejaje se, da moreta skupno tvoriti harmonično duševno celoto. — Kjer se pokaže prej ali pozneje, da je taka celota izključena, je krivično, siliti dva človeka k skupnemu življenju in jima braniti, skleniti drug zakon in si tako ustvariti srečno rodbinsko življenje. Taki zakoni so le navidezni zakoni in človeški, državni in naravni oziri ne dopuščajo, da bi bil uklenjen eden ali drugi ali oba zakonca brez svoje krivde — ako sama prostovoljno ne prenašata nesrečnega jarma ali sama ne najdeta izhoda iz zagate — še nadalje v spone navideznega zakona, ki jima ne prinaša sreče in od katerega nima človeška družba prav nobenega haska. Taki zakoni so resnično nemoralni in čisto banalen konkubinat. Nezakonski otroci, materijalni propad in še druge zle posledice slede taki tragikomediji, ki jo postava še nazivlja zakon.

Res je, da se z razdružljivostjo zakona poruši več zakonov in s tega stališča se branijo nasprotniki razdružljivosti zakonske nerazdružljivosti, češ da je v interesu družbe in države, da se sklenjeni zakoni ne razdružijo več. Popolnoma pa prezirajo ti nasprotniki dejstvo, da baš razdružitev takih navideznih zakonov omogočuje sklepanje novih, srečnih zakonov s strani sedaj prostih zakoncev, katerim je vcepila trpka izkušnja pač dokaj previdnosti pri izbiri novega zakonskega družeta.

Brezdvomno je resnica, da silijo socijalne razmere v mnogih slučajih človeka, da sklene zakon, o katerem sam ve, da ne vsebuje bistva pravega zakona. Ali za to vrsto zakoncev, ki prostovoljno iščejo take zveze in ki najdejo v drugem oziru kompenzacije za nedostatke bistvenosti, tu ne gre. Ti delajo preračunjeno. Pa tudi pri njih pride pozneje morda spoznanje, da jim nalaga taka zakonska zveza presilno trpljenje na rame, da se je prvotno osebno spoštovanje in prilična simpatija, kakoršno ima pač človek do človeka, izpremenila v sovraštvo in mržnjo.

Predvsem pridejo tu v poštev oni, in takih število ni malo posebno med srednjimi sloji, ki v dobri veri in vsled neizkušenosti in nepoznanja razmer sklenejo zakon, omamljeni in očarani vsled lažnjive zunanjosti, ki se razkrije šele v zakonu kot hinavska neresnica. Ni-li največja hinavščina in lažimorala trditi, da morajo taki zakoni, ker tako zahteva bajè nravnost in bigotni nazori, obstojati do smrti?! Komu v prid? Zakoncema ne, družbi še manj; država tudi nima blagoslova od nesrečnih zakonov. Komu tedaj koristi tak zakon?

Število zakonov danes relativno gotovo ne napreduje, in že iz tega razloga je umestno za državo, da odstrani vse barikade, ki plašijo ljudi od zakona.

Trivijalen ugovor proti razdružljivosti zakona je, da se bodo ljudje potem kar tako za šport ali vsaj lahkomišljeno posluževali te postavne dobrote; ugovor, ki ne najde v statistiki pri drugovercih-nekatoličanih gotovo nikake opore v tem oziru, da bi ljudje našli v teh razdružitvah kako

vsakdanjo zabavo. Pomisliti je, da tako razdruževanje ni prijetnost v rodbinskem ali zasebnem življenju; vsa procedura pred sodiščem in v javnosti oplaši marsikoga pred zahtevo po razdružitvi. Sicer pa prihaja postava lahkomišljenim takim zahtevam v okom s tem, da vajeti močnejše napne in določi strožje pogoje, pod katerimi se da zakon razdružiti. Tudi dejstvo, da mora oni zakonec, ki je sam kriv povoda razdružitve, katero zahteva ostali druže, trpeti in plačevati preživnine, ni nikaka vada, ki bi ljudi vlekla dajati povod za razdružitev.

Razdružitev zakona naj izreče postava ali na podlagi zahteve obeh zakoncev, ki izjavita sporazumno, da drug poleg drugega ne moreta in nočeta živeti, ali pa na podlagi zahteve posameznika vsled krivde zakonskega sodruga. V prvem slučaju lahko zahteva postava, da morata dokazati zakonska z dejstvi, da ne moreta več živeti drug poleg drugega (kakor velja to sedaj za nekatoličane, tudi kristjane razun katoličanov), ki morajo po obstoječem obč. držav. zakoniku dokazati takozvano „unüberwindliche Abneigung". Opravičeno pa je, da sodišče brez nadaljnega raziskavanja o istinitosti navedeb zakoncev njuni zahtevi ugodi in zakon razdruži. Saj je večkrat težko z dejstvi dokazati tako medsebojno nenaklonjenost in pa tudi ni potrebno, ker zakonska sama to enoglasno zatrjujeta.

Za drugi slučaj, to je, da zahteva samo eden del po krivdi drugega razdružitev zakona, pa naj postava po vzgledu drugih držav natanko našteje vzroke, iz katerih sme zakonec tožiti zakonskega sodruga na razdružitev. Zadostovali bi vsi oni razlogi, iz katerih že sedaj lahko zahteva (katoličan) nekrivi del ločitev zakona od mize in postelje.

Pa naj si bodo že kakorkoli določeni pogoji za razdružitev zakona, vsekakor je pravična zahteva, da izreče postava principijelno razdružljivost zakona, bodisi vsled soglasne zahteve obeh zakoncev na podlagi provedenih dokazov, ali pa le po zahtevi enega zakonca vsled v postavi določene in dokazane krivde zakonskega druga ter da smeta potem razdružena zakonca skleniti nov zakon.

Seveda mora postava preskrbeti tudi glede otrok iz razdruženega zakona. V tem oziru določa sedanji obč. drž. zakon v § 142 glede otrok ločenega in razdruženega zakona (pri nekatoličanih): če se starši ne zedinijo, kdo da naj skrbi za vzgojo otrok, skrbeti mora sodišče, da ostanejo otroci moškega spola do izpolnjenega 4. leta, ženskega spola do izpolnjenega 7. leta pri materi, če važni vzroki z ozirom na povod ločitve ali razdružitve zakona ne zahtevajo druge odredbe; sodišče potemtakem tudi lahko odloči, da ostanejo otroci pri očetu. V vsakem slučaju pa trpi stroške vzgoje le oče.

Katoliška cerkev se bo vsekako protivila, da se postavno uveljavi razdružljivost zakona. Ona se v tem oziru sklicuje na tridentinski koncil (1545—1563), ki določa nerazdružljivost zakonov, češ da se razdružljivost ne ujema z nauki apostola Pavla in Kristusovimi izreki, kakor nam jih evangelisti sporočajo. „Kar je Bog združil, ne more človek razdružiti" (Matevž 5, 31, 32, 19, Marka 10, 11, Lukež 16, 18). Vendar pa nam sporočajo ti evangelisti (Matevž 5, 8, 19, 32), da je Kristus jude učil, da smejo žene, ki se zakrivijo prešestovanja, odpoditi. Dr. Ignaz Fahrneu (Geschichte des Unauflöslichkeitsprinzips der Ehe) navaja v tem oziru interpretacijo odpadlega splitskega škofa Markus Antonius de Dominis (2. pol. 17. stol.), da je Kristus judom priznal razdružljivost zakona samo vsled prešestovanja žene, ker so judovske posvetne postave dovoljevale le iz tega vzroka razdružitev zakona. Če bi pogani Kristusa prašali, kaj meni o razdružljivosti zakona, bi tudi njim priznal vse pametne razloge, iz katerih dovoljuje njihova postava razdružitev. Po mnenju tega razlagalca je po Kristusovih naukih dovoljena razdružitev zakona iz vzrokov, katere določa državljanski zakonik! Sicer pa je sploh dvomljivo, ali se ima smatrati princip nerazdružljivosti zakona za katoliško dogmo ali ne. Pa naj že razlagajo cerkveni učenjaki besede Kristusove tako ali tako, gotovo je, da je bila v prvih časih katoliške cerkve razdružljivost zakona običajna, in da je šele tridentinski koncil principijalno vprašanje rešil. Sploh pa dandanes ne more biti država odvisna od raznih kongregacij rimskih eminenc, ki naj milostno določajo, kako naj država skrbi za dobrobitje svojih državljanov. Take boje z raznimi konfesijami, tudi s katoliško, so druge države že izvojevale o priliki ustanovitev zakonskega prava, tako Francija, Nemčija, Ogrska, s posebno liberalnim uspehom Švica in Rumunija.

Nad 100.000 katoličanov je v Avstriji sodno ločenih, veliko število je pa samo dejansko ločenih, ne da bi sodišče pri tem posredovalo. Na Dunaju obstoji posebno društvo ločenih zakoncev, ki se potegujejo za reformo zakona ter zahtevajo z vsemi prostomislečimi državljani vred, da se že vendar izpremeni v tem oziru obč. drž. zakonik iz leta 1811.

Nižjeavstrijska odvetniška zbornica je v seji dne 30. sušca 1905 skoraj soglasno (proti 2 glasoma) sprejela resolucijo, s katero izjavlja, da je reforma zakonskega prava neobhodno potrebna

in da naj se s to reformo nikakor ne čaka do splošne revizije vsega obč. drž. zakonika. V resoluciji izraža se predvsem potreba enakega, za vse državljane enotnega zakonskega prava; zahteva se nadalje odstranitev zadržka različnosti veroizpovedanj, višjih redov, katolicizma; dalje razdružljivost zakona vsaj pod tistimi pogoji, ki veljajo danes za zakone nekatoličanov.

Temu koraku nižjeavstrijske odvetniške zbornice slede tudi še ostale odvetniške zbornice. Tudi kranjska odvetniška zbornica je izvolila poseben odsek, ki naj izdela predmetno mnenje in resolucijo in jo odpošlje vladi.

Leta 1868, ko je bil konkordat iz leta 1856 odpravljen, so že dvignili svobodomisleci svoje glasove za to, da se naj reformuje zakonsko pravo po naprednih načelih in naj se takrat in tudi še danes obstoječe zakonsko pravo modernizuje. Za reforme takrat še ni bilo dovolj moči; pač pa je bil vpeljan civilni zakon za slučaj, da cerkev ne bi hotela zakoncev poročiti iz kakega zadržka, katerega država ne priznava. Prvi korak proti cerkveni ingerenci je tedaj že storjen s tem, da država vsaj teoretično izjavlja, da ne priznava zase vseh cerkvenih zadržkov.

Leta 1875 so se iznova pojavili glasovi za reformo zakonskega prava. To leto je sprejela državna zbornica zakonski načrt o reformi zakona, katerega je s sodelovanjem takratnega justičnega ministra Glaserja predložila zbornici komisija za posvetovanje o reformi zakona. Glasom tega načrta, ki ga je sprejela poslanska zbornica, ugasne zadržek višjih redov in obljube čistosti pri duhovnikih in redovnikih, kadar izstopijo iz cerkve ali reda, ki določa tak zadržek; popolnoma izbrisan je zadržek različnosti veroizpovedanja (krstjani in nekrstjani) ter črtan tudi končni odstavek § 111 o. d. z.: „ravno tako je zakon nerazdružljiv, če je o priliki sklenjenega zakona tudi le eden zakonec pripadal katoliški veri“. Po tem načrtu sicer za katoličane še ni principijalno določena razdružljivost zakona, pač pa vsaj za nekatoličane, ki se poročijo s katoliki. Za take zakone ne bi po tem načrtu veljal zadržek veroizpovedanja.

Ta zak. načrt je dospel v gosposko zbornico. Člane gosposke zbornice pa je takrat, kakor sploh takratno vlado, preveval napreden duh in takratna gosposka zbornica je radikalne preosnove v naprednem duhu pospeševala. Zgodilo se je, kar se čuje za današnje razmere skoraj neverjetno, da je gosposka zbornica vrnila poslanski zbornici navedeni načrt z motivacijo, da je ta načrt premalo radikalen. Gosposka zbornica je priznala vse hibe avstrijskega zakonskega prava, toda to, kar je predlagala poslanska zbornica za reformo, ji je bilo premalo. Zaman so poudarjali razni glasovi in govorniki, kakor pl. Arneth, dr. Felderer in dr., da je boljše vselej sovražnik dobrega ter naglašali, naj se za sedaj vsaj ta predlagana reforma sprejme, ker se ne ve, bode-li mogoče v prihodnosti doseči vsaj tako reformo. S 57 proti 32 glasom je vrnila gosposka zbornica načrt s pripombo, da z vso gotovostjo pričakuje, da bo vlada sama v najkrajšem času predložila preosnovo zakona v naprednem smislu zbornicam v pretres. Takratni član gosposke zbornice baron Hein se je v debati tudi toplo zavzemal za preosnovo ter poudarjal, da je bila v starejših časih tudi v katoliški cerkvi razdružljivost zakona priznana (Kristus sam je učil, da se sme radi prešestovanja zakon razdružiti); dvakrat sta bila po papežu razdružena zakona Karla Velikega, leta 769 in 771; spisi kongregacij v Rimu obravnavajo razne razdružitve zakonov, tako razdružitev zakonov treh Ludovikov francozkih, zakona Friderika Rudečebradca, zakona Henrika IV. francozkega in zakona Napoleona I.

Od leta 1877 pa veje drug veter po Avstriji, toda zahteve napredka in humanitete ne zaduši noben veter več!

SIGMUND AJDUKIEWICZ: V NEDELJO POPOLDNE.

ČRTICE IZZA OKUPACIJE BOSNE.

Priredil Jernej pl. Andrejka.

BOJ PRI ROGLJU.

(Dalje.)

Za boj pri Roglju so si ustaši izvolili jako ugodno stališče. Njih desno krilo je stalo na Kragujevški planini, ki se je dvigala približno 120 metrov nad dolino. Sovražno središče je zasedlo sedlo, ki je gledalo naravnost v dolino, levo krilo pa je bilo naslonjeno na neki griček, ki je bil zvezan s sedlom.

Krščanski težaki so izdali sovražno stališče. Proti sovražnemu desnemu krilu se je poslal 3. bataljon 17. pešpolka, katerega je vodil polkovnik Priger sam; poveljnik tega bataljona je bil telesno nezmožen plezati na višavo ter je zaostal; istotako vodja 12. stotnije. Temu bataljonu sta sledili dve stotniji 53. pešpolka za zaslombo. Naši topovi so streljali zaradi goste megle izprva brezuspešno na sovražno središče, ki je v smeri dolge doline slepo streljalo skoz meglo.

Prvi bataljon 17. pešpolka je obdeloval levo krilo.

Boj se je tako-le razvil:

Ko je 3. bataljon priplezal na Kragujevško planino in še predno je začel streljati, je odposlal polkovnik Priger na brigadirjevo povelje 10. stotnijo nazaj v dolino, da zasede takozvani zeleni hrib. Kje da je ta hrib, pa ni vedel nihče.

Tretji bataljon je prodiral tako dolgo, da je trčil na sovražnika, ki je bil med skalovjem jako dobro vgnezden.

Po vročem boju, katerega so se udeležili tudi oddelki 53. pešpolka, je bil sovražnik premagan in prepoden z višav, krdela pa so mu sledila tako dolgo, da je izginil z obzorja. S tem je bil boj na levem krilu končan.

Deseta stotnija je korakala navpično z gore v dolino. Prišedši na dno doline je stotnik Drenik takoj razvidel, da gospodarijo ustaši s svojim ognjem nad vso dolino. Ker se skozi meglo ni mogel videti niti zeleni hribček, niti kaj drugega, je sklenil Drenik neposredno napasti sovražnika; kje da stoji, je razodevalo njegovo streljanje. En vod se je razvil in da se ogne sovražnemu ognju, se ni pregibal po dolini, ampak ob bregu Kragujevške planine, ki je bil manj izpostavljen sovražnemu ognju. Zaukazalo se je, da se mora to gibanje izvršiti tiho, brez vsakega glasnega povelјevanja. Brez stotnikovega povelja se je smelo streljati le v slučaju, ko bi se nenadoma trčilo na ustaše. To povelje se je izdalo zato, da se je vod mogel neopažen približati sovražniku. Trije vodi so sledili na celi črti.

Tako se je bližala vsa stotnija ustaškemu stališču. Ko je tako prodirala 10 minut, naznani poveljnik bojne črte: „Stojim že na sovražnem krilu; ali naj grem še naprej?“ Poveljnik tega oddelka dobi ukaz: „Zasukajte se proti desni, potem se ustavite, a streljati še ne smete!“ Stotnija je korakala do bojne črte, dva voda sta se razprostrla, eden ob desni, drugi ob levi rojne črte, in en vod je ostal v reservi. Vse to se je izvršilo silno tiho. Sovražno središče je oznanjal približno grom in pok, a videli niso zaradi megle ničesar.

Stotnik Drenik je zaznamoval vodnim poveljnikom smer in vsakemu vodu drugo daljavo in je potem ustrelil iz vseh pušk naenkrat.

Učinek tega ognja je bil strahovit. Nastal je velik krik in vik. Turčini so klicali Allaha, a kmalu potem je nastalo vse tiho, tudi streljali niso več.

Črez tri minute ustavi Drenik ogenj in zakliče: „Naprej!“

Stotnija je prekoračila neki potok in našla 20 mrtvih in ranjenih ustašev, katerih sovražnik ni mogel vzeti s seboj zaradi prekratkega časa.

Zdaj se je megla nekoliko razpršila in v daljavi se je videlo, da so odnesli uporniki še mnogo ranjencev seboj. Med ranjenci, ki so padli našim v roke, je bil tudi turški zastavonoša, ki je krčevito držal v roki svoj prapor in ga branil do zadnjega izdihljaja s svojim samokresom.

Stotnija je nato prekoračila dolino, in ustaši se ji niso več ustavljali. S tem, da se je sovražno središče potisnilo nazaj, je bil tudi boj odločen.

Na bežečega sovražnika bi se bilo še lahko streljalo, a stotniji se je zapovedalo, da naj se ustavi, ker je osamljena.

Skoro obenem je tudi 1. bataljon premagal po kratkem, a hudem boju sovražno levo krilo in zapodil ustaše v beg, ne da bi jim potem sledil.

Boj je trajal od prvega strela iz topa do zadnjega iz puške komaj eno uro.

BOJ PRI JAJCU.

Sedma pehotna divizija je imela v boju pri Jajcu zato tako neugodno stališče, ker je morala korakati skozi 5 kilometrov dolgo sotesko in se deloma tudi v tej bojevati, zakaj ustaši so zasedli izhod in so nameravali zgrabiti divizijo z višav, ki so obdajale sotesko od spredaj in od strani. Prodirati s silo skozi sotesko ni kazalo nikakor, ker bi bile izgube prevelike. K sreči je na levi strani brega neka planjava ali terasa, odkoder se je moglo ugodno streljati na sovražnika.

Na to planjavo je polkovnik Priger pripeljal 5., 6., 9., 10., in 12. stotnijo svojega polka. Deseto stotnijo pod poveljstvom stotnika Drenika je poslal na skrajno levo krilo, kjer je zasedla neki pomol te gorske planjave. Pozneje je prišla sem tudi 12. stotnija, ki je pa ostala v rezervi, zakaj manjkalo je prostora, da bi se bila mogla razviti. Peta in šesta stotnija sta se vgnezdili ob desni strani kakih 2—300 korakov od desete, deveta stotnija pa je ostala 1000 korakov za bojno črto v rezervi; 5., 6. in 10. stotnija so začele takoj streljati na ustaše, ki so bili oddaljeni 1000 korakov ter so trdovratno branili svoje stališče. To streljanje pa ni imelo posebnega uspeha, ker tedanje naše puške niso streljale zanesljivo na tako velike daljave. Ob cesti se je razprostrl 10. lovski bataljon. Bil je nekoliko bliže sovražniku, kakor stotnije našega polka, a sovražnik ga je nadkriljeval in lovci, ki so morali streljati kvišku, so malo zadeli.

Prvi bataljon 17. pešpolka, 53. pešpolk in vsi vozovi so stali v soteski.

V tej poziciji se je streljalo dve uri sem in tja, ne da bi se bil boj odločil. To je bilo prvo dejanje in vvod boja.

Ob našem levem krilu je bil še prostor za podaljšanje bojne črte; tu sem je bojno poveljništvo poslalo polagoma ves 53. pešpolk in prvi bataljon našega polka; na tem krilu je hotelo napasti z veliko silo ustaše in odločiti zmago.

A predno so se začeli pomikati oddelki, ki so bili v soteski, so ustaši že jeli napadati.

Korakali so skozi gozd, se zasukali na levo, se ustavili potem na robu gozda in začeli obdelavati s hudim streljanjem 10. stotnijo 17. pešpolka.

Ustaši so torej očitno nameravali razpršiti in pognati v beg 10. stotnijo in potem zasesti višavo Lisac, odkoder bi bili mogli uspešno streljati na naša krdela, jih vreči nazaj v sotesko ali celó v jezero in jih tako popolnoma uničiti. Nevarnost je bila velika.

Stotnik Drenik se je zdaj tako zasukal, da je stal nasproti sovražniku, ki je bil 500 korakov od njega oddaljen in ga je hotel obkoliti, ter je začel hitro streljati nanj.

Večkrat se je sovražnik zagnal iz gozda na 10. stotnijo, a vsekdar se je moral vrniti s krvavimi izgubami nazaj v gozd.

Nadporočnik Barbo, ki je bil pri tej hrabri stotniji uvrščen, je stal kakor skala sredi bojne črte ter je vzorno zavračal z ognjem predrzne ustaške čete. Stotnik Drenik je ukazal nasaditi bodala in je opozoril vojake: „Kadar bo sovražnik prihrumel iz gozda, ga bomo napadli z bodali, a umakniti se mu ne smemo na noben način."

Zdaj bi imela priti na pomoč 12. stotnija, a ta je izginila s prejšnjega stališča; ordonanca je ni mogla najti.

Ker sta si zdaj stali stranki bliže, so bile izgube v primerno kratkem času velike. Boj je postajal vedno bolj vroč, a že se je bližala pomoč. Polkovnik Priger, ki je naš nevarni položaj hitro spoznal, je prišel s sosednjimi stotnijami na pomoč; med temi je bila tudi 12. kompanija, na katero je Priger med potjo naletel. Pa tudi s to silo je mogel Priger sovražnika le ustaviti; da bi ga bil pognal v beg, zato je imel pač premalo vojakov, zakaj število ustašev je rastlo, kakor gobe iz zemlje po dežju.

Šele ko so dospele nekatere stotnije 53. pešpolka, se razprostrle na levi strani 10. kompanije na severnem obronku Lisca in jele streljati, se je sovražnik umaknil nazaj v gozd. Pazljivo je zasledoval Drenik ta hudi boj in dihal je laže, ko je zapazil, da so se začeli pomikati oddelki 53. pešpolka po pol ure trajajočem boju po bregu Lisca navzdol in zasledovati sovražnika.

Zavrnitev tega nameravanega obkoljenja je drugo dejanje in prevrat boja.

Kako nevaren je bil ta nameravani sovražni napad od strani, je razvidno iz tega, da je pozneje trajal boj na tem krilu dolge ure in da je moral poseči vanj ves 17. in 53. pešpolk, predno je bil potisnjen sovražnik nazaj ter bil poražen. Po zavrnitvi ustašev je zasedla ena stotnija 53. pešpolka stališče 10. kompanije, ta pa je hitela Prigerju na pomoč. Polkovnik Priger je ukazal, da stopi 12. stotnija pod poveljstvo Drenikovo, ki je sklenil tako prodirati skoz gozd, da bi padel onkraj gozda ustašem za hrbet in bi provzročil odločitev kakor pri Roglju. Ko se je prodiralo skozi gozd, so bili oddelki sklenjeni, bodala nasajena. Sovražnik se v gozdu ni ustavljal, temveč je bežal in je na begu, ne da bi kaj meril, streljal v gozd.

Pri težavnem prodiranju skozi gozd pa je izgubila 12. stotnija zvezo z deseto in je potem zaostala.

Dočim je korakala stotnija še v gozdu, je streljanje na bojišču zunaj gozda skoraj hipoma potihnilo, uporniki so bežé zapustili bojišče.

Ko je 10. stotnija stopila iz gozda, ni videla več sovražnika, ampak je naletela zopet na polkovnika Prigerja, kateremu sta sledili 9. in 12. stotnija. Priger je prodiral potem z vsemi tremi stotnijami proti gradu v Jajcu.

Boj 17. in 53. pešpolka na levem krilu v gozdu in zunaj gozda do poraza bežečega sovražnika je tretje dejanje in odločitev boja.

Polkovnik Priger je dospel z 9., 10. in 12. stotnijo kmalu po peti uri na severno stran pred Jajcem. Zdelo se je, da je grad, na katerem je plapolala rdeča zastava, zaseden. Stotnik Drenik je prosil polkovnika Prigerja, da naj mu dovoli vzeti grad z 10. stotnijo, zakaj na gradu ni bilo opaziti nikogar. Priger je to prošnjo odklonil, ker je imel povelje od divizijonarja, grad samo obkoliti, ne pa zasesti. Te tri stotnije so obkolile grad na severni strani do reke Vrbasa.

Tri četrt ure pozneje je bil grad zaseden po oddelkih, ki so prodirali po cesti in po bližnjih višavah proji Jajcu.

11. stotnija 17. pešpolka pod poveljstvom nadporočnika Skrema se je odposlala iz vasi Jezera na južno stran pet kilometrov dolgega jezera, da zavaruje divizijo ob desni strani, proti kateri se divizija ni mogla čisto nič braniti. Skrem je bil popolnoma svoji nalogi kos. Dasiravno je močnejši nasprotnik stal na vzhodnih višavah, ga je prekanil s tem, da se je jako široko razprostrl, ustaši so ga imeli za močnejšega, kakor je bil v resnici in se niso upali napasti ga. Vrh tega se je Skrem takoj, ko so padle prve krogle, podal na vrh gore; zdaj je gospodoval nad sovražnikom in odvrnil je nevarnost, da ga Turek ni vrgel v jezero.

Napada ni mogel takoj izvršiti, ker bi se bil sam izdal, da je slab; h koncu pa, ko se je izvrševala odločitev na levem krilu, je tudi Skrem začel napadati, vzel je Žaško polje in zapodil ustaše v beg proti Jajcu.

Sedma pehotna divizija je zmagovito prodrla skozi pravo pravcato sotesko. Ako bi pa ne bila zmagala in bi bila prisiljena vrniti se skozi to ožino in bi imela veliko izgubo. Ta poraz bi bil vplival jako neugodno na početje glavne kolone, ki se je pregibala po dolini reke Bosne proti Sarajevu. Feldcajgmojster baron Filipović bi bil moral ustaviti nadaljnje prodiranje vsaj za toliko časa, da pride vsa črta, po kateri se je imela pregibati VII. divizija, zopet v roke avstrijskim četam.

(Konec prih.)

TEBI!

I.

Če mrak poljub ti dahne v mehko lice,
ko mrje žar neba večernega,
poslušaj, dekle, srca vernega
skrivnostni glas te bajne govorice!

Saj to ni noč, ki šepeta pravljice,
to misel je duhá nemirnega,
spustivša s krila se zefirnega
k prelestnim nogam svoje vladarice . . .

Poslušaj, dekle, vrbe žalujoče,
ta njih šelest in gluhi jek valov,
ko zro oblaki s sinjih cest vetrov

ponosno na doline samujoče:
le jekne voda, a ihteti noče . . .
Za večnost seje večna dlan bogov!

II.

A raje ne poslušaj! In zaprí
očesi jasni, da ti zatrepeče
nad njima solnca pozni žar boječe,
nad tilnikom in lasi temnimi!

Ne glej v vsemirje, kadar dan gori,
ne v noč, ko šteje bisere blesteče:
ljubezen piše črke koprneče
v temò nočí in v dneva solnčni sij!

Ne glej, deklè, da v srcu hip ne vstane,
od svetih sil predavno zaseján,
da duša ne vzkipi ti v tisti dan,

ko čitala boš črke te neznane,
iz zemlje in nebesa izklesane
in bele roke sklepala zaman . . .

Vladimir.

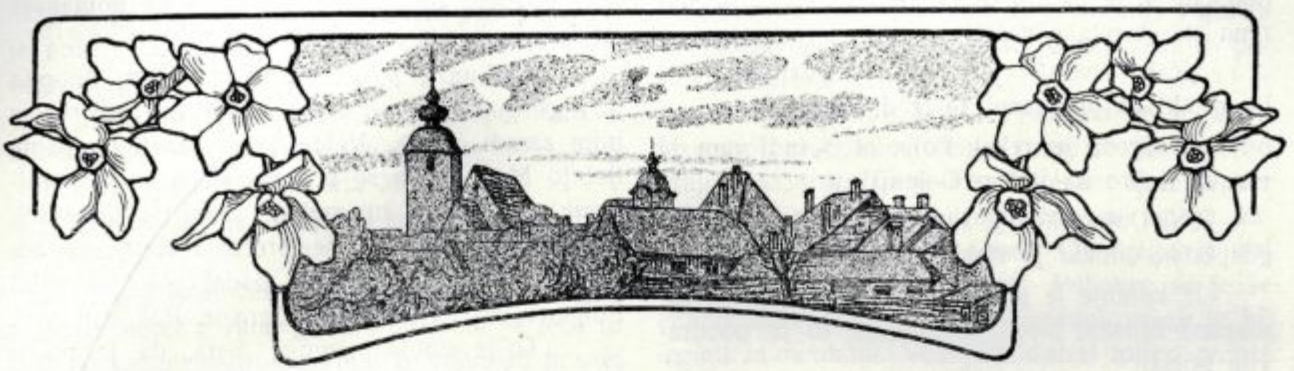

IZ ČASOV ROMANTIKE.

Spisal Ivan Lah.

4. (Dalje.)

Popoldne sta se peljala Marena in Lado v Podlesko. Ko sta že sedela na vozu, je Marena še naročala deklam, kaj naj store do večera, in tudi ko je Roš že pognal vranca v dir, se je ozirala še vedno nazaj, če ni še česa pozabila.

Cesta je šla čez polje in konj se je zibal počasi, kakor da bi čutil, da ga vodi starec Roš.

„Vidiš, tako moram biti povsod sama, sicer bi šlo vse pod nič“, je začela tožiti Marena; „kjer ni tako pri gospodarstvu, je slabo, tuji ljudje delajo po svoje. Zato jim gre tako tam ob cesti. Zdaj je prodal menda zadnji gozd“ . . .

„Ali gremo čez klanec ali ob cesti?“ je vprašal Roš in se ozrl.

„Vozi ob cesti, lahko se ustavimo, že dolgo nisem bila tam.“

Voz je zdrdral po cesti dalje.

„Le poglej, to je še vse naše, vse tja do gozda,“ je govorila Marena ponosno, „vse je prikupil rajnik. Ko bi bil njegov sin kaj prida, bilo bi lepo gospodarstvo.“ Ozirala se je neprestano in oči so ji sijale zadovoljno.

„Roš, ali niste tam pograbili po travniku?“ je vprašala naenkrat.

„Smo, saj smo . . .“

„Pa kako! Le glej, nič sena ne bo,“ se je razjezila. „Tako delajo, če nisem poleg njih.“

Roš je hitreje pognal konja . . .

Nasproti po cesti je prišel visok mlad človek, slabo oblečen, v zanemarjeni polgosposki obleki. Igral si je na harmoniko in šel počasi po cesti. Ko se mu je voz približal, je stopil na kraj in počakal. Videlo se mu je lepo, zagorelo, črnoobraslo lice. Ko se je odkril, so se pokazali lepi kodrasti lasje. Marena mu je prijazno pokimala, Poljanec se je ozrl in videl, kako je človek s harmoniko še dolgo gledal za vozom, potem pa odšel dalje z istimi počasnimi koraki, igraje dalje na harmoniko.

„Kdo je že to?“ je vprašal Lado.

„To je Čiča, nezakonski sin starega Mlinskega. Malo mu manjka. Kadar se loti dela, je dober delavec; pri nas dela pogosto; drugače pride po svoj dar, ker ve, da dobi,“ je pravila Marena.

Roš je ves čas prikimaval.

„Vedno pohajkuje tako. Kar dobi, zapije ob cesti. Tam je kot doma. Ljudje ga imajo radi; tudi na grad hodi. Ona je že umrla.“

Poljanec se je še enkrat ozrl. Po ravni cesti med poljem se je počasi pomikal Čiča in vlekel harmoniko.

Poljanec se je zamislil v človeka in v njegovo povest, ki jo je bila Marena s tako lahkoto povedala. „Kaj ima vse v sebi ta zemlja?“ je pomislil.

„Kako ti je ugajala Vraničeva?“ ga je vprašala Marena naenkrat; „v nedeljo jo vidim v cerkvi; zelo lepo dekle je.“

„Hm“, se je nasmehnil Poljanec, „ugajala mi je, vesela, živahna gospodična je; prav prijetna v družbi.“

„Slišala sem, da je tudi dobra gospodinja, in to je glavno.“

„Mogoče“, je rekel Poljanec in pogovor se je zataknil. Pokazala se je velika, bela, še skoraj nova hiša ob cesti. Roš je zapeljal pred hišo. Gospodar je stal gosposko oblečen na pragu in ju je prijazno pozdravil. Nekaj otrok v raztrganih

oblekah se je podilo okoli hiše. Poljanec in Marena sta stopila v vežo.

„Kako živite?" je vpraševal gospodar Poljanca, ki ga je poznal še iz dijaških let.

„Dobro", je rekel Poljanec, „tudi vam je menda dobro na lepem Dolenjskem."

„Na Dolenjskem je za vse slabo", je odgovoril gospodar; „odkar je stekla železnica, umira vse".

Iz kuhinje je prišla dobro oblečena, a zamazana ženska, hišna gospodinja, in je pozdravila gosta.

„Tako blizu smo in se tako malo vidimo", je rekla. „Teta je rada sama!"

Marena je sedla in z izvedenimi očmi gledala po hišnih kotih in delala obraz, ki je kazal veliko njeno nezadovoljnost. Otroci so se gnetli okoli gospodinje in so boječe gledali na Mareno. V gostilniški sobi so se prepirali kmetje. Poljanec je parkrat slišal ime Goranov.

„Da, da, prijatelj, slabi časi so pri nas," je začel gospodar, ko je bil prinesel vina. „Vi, gospoda, ne veste, kako je kmetu; vi jeste, mi delamo. Kdo se briga za nas! Sploh ni vredno besede. Amerika, tam je še denar. Le poglejte Goranovega, kako kupuje in drugi, koliko pošiljajo domov! Jaz pojdem tudi tja."

Marena ga je pogledala.

„Kaj bi rekel rajnik, ko bi vedel, da hodi njegov sin po tujem?"

„Ne kaže drugače; družina stane, dosti nas je, jedo vsi, ne dela nihče; kje jemlji, tega ne vpraša nihče. Tako je, pa pravite, da zapravljamo; v takih časih je ves trud zastonj. Vsi prodajajo, vse beži v druge kraje."

„To je napačno", je rekel Poljanec, „treba je doma delati in doma boriti se za obstanek".

„Pa se bori, ko je vse zaman! Glejte, koliko jih je," in pokazal je na otroke. „Gospoda tega ne razume. Govori se lahko. Ceste so prazne, kmet v dolgovih, kmetija le v izgubo. Amerika edina še rešuje, tako je."

„Ne čisto tako", je ugovarjal Poljanec, „modrega gospodarstva manjka."

Gospodar se je čutil užaljenega in je rekel: „Moj oče je lahko modro gospodaril, ko so bili časi za to, zdaj pa so drugačni. S časi je eno prešlo in druzega si nismo postavili. Zato smo zaostali."

„Treba je varčevati in delati vztrajno!" je rekla teta Marena.

Poljanec je videl, da je tu dosti nejasnega, in zdaj ni časa prerekati se. Gospodar, ki je stal pred njim, se mu je zdel eden tistih, ki vedno tako govore: vedo, da tonejo in si ne pomagajo ter čakajo konca s prekrižanimi rokami.

„Pojdimo", je rekla teta in vstala. Stopila je z gospodarjem v drugo sobo in govorila z njim zaradi gozda. Videlo se je, da ti ljudje ne ljubijo Marene, da so si tujci. Poljanec je pomiloval gospodarja in ugibal, zakaj je propadel. Marena je prišla iz hiše precej razburjena, no, gospodar jima je prijazno podal roko in vabil Poljanca, naj pride še na pogovor. Roš je pognal.

„To je storila njegova žena, da je prišlo tako daleč, slaba gospodinja je," je rekla Marena. „On ima še nekaj Metodovega na sebi, prijazen je in dober, predober . . . Ne marajo me, ker jim ne sipljem denarjev in čakajo moje smrti." Marena je vzdihnila, kakor da ji je žal, da je tako. „Kak nered, to je gospodinja! Družina sploh ničesar ne dela. Uničili so ga."

Marena se je zamislila, voz pa je drdral počasi, enakomerno dalje . . . Cesta se je zavila v gozd. Na obeh straneh so se razprostirali široki, gosti lesovi, le tu in tam je stala kaka slaba bajta, ali znamenje ob poti, ki je vodila v les. Cesta je šla navkreber po ovinkih in se je z vrha začela spuščati zopet v ovinkih proti dolini. Tam je bila Podleska. Ko so se zazibali čez jarek, se je Marena vzbudila iz misli in se ozrla po gozdu. Vse je bilo polno življenja; pomladansko popoldne, polno petja in šumenja.

Takrat je prišel suh starec iz gozda. Palice je nosil pod pazduho in kadil je iz pipe. Obstal je, vzel pipo iz ust, prikimal ter se dotaknil svoje polhovke.

„Ali si ga videl?" je vprašala Marena; „stari Selec je še živ! Eden najboljših, najbolj veselih gostov je bil. Dal je posestvo sinu in si izgovoril precej denarja. Nekaj časa je živel dobro in pil, potem je zapravil vse, zdaj pa se bori za groše . . ."

„Zopet eden njih", je pomislil Poljanec in se ozrl za starcem.

„Mogoče nabirajo tudi v našem", je rekla Marena; „daleč imamo do sem in lahko iznesó vse iz gozda. Mnogo ima sedaj naša okolica takih ljudi; včasih se ni nihče menil za gozd . . ."

Pripeljali so se v dolino, globoko med gozdi, in Roš je ustavil konja. Marena je odšla z Rošem po ozki stezi gledat mejo, Poljanec pa je stopal za njima.

Po dolini med gozdi je šumela voda. Slab most je peljal s ceste v gozd. Mogočna drevesa so šumela krog njih po hribu.

„To so tisoči", je govorila teta Marena, „kako je škoda takega gozda in vse je zapravil."

V gozdu nad njimi je zalajal pes. Po stezi je prišel prileten gospod, majhne postave, rdečega obraza z osivelimi brkami v lovski obleki.

„Dovolite, ali imam čast z gospo Mareno z Belovega?" je vprašal prijazno.

„Prosim", je rekla teta Marena.

Gospod se je predstavil kot posestnik Mlinskega.

„Hotel sem vas že posetiti", je rekel; „govoriti bi hotel z vami glede vode, kar je teče tu doli po vašem, oziroma kupil bi vodopad in svet ob njem."

„To si premislim", je odgovorila Marena in ga nezaupno gledala.

„Prosim, naznanite mi ob priliki svoj sklep, pripeljem se k vam ali pa nas vi obiščite," je rekel Mlinski, poslovil se ter odšel s psom po gozdu dalje.

Odšli so nizdol po gozdu, in Marena je pravila o Mlinskem, da je menda vdovec, toda žid, čeprav nima na videz nič židovskega na sebi. Prišli so do vodopada, ki je bil o njem govoril Mlinski. Teta Marena je stala samozavestno na bregu in računala sama pri sebi, koliko bi ji dal Mlinski za vodo.

Poljanec je mislil na zviti obraz Mlinskega in je bil zadovoljen, da so se ž njim sešli.

„Hm, žid kupi vse, celo vodo," je rekel Roš. „Kdove, čemu jo bo rabil!"

„Porabil bo vodno silo, to velja premisliti", je rekla Marena, „po ceni mu je ne dam, to mu lahko nese denarja" . . .

„Ali se vam ne zdi, da manjka tule dvoje hoj!" je vprašala potem Roša.

„Ne vem . . . morda."

„Meni se zdi", je ponavljala in gledala po gozdu. Prišli so v dolino in sedli na voz. Solnce se je bilo med tem nagnilo. Roš je zapodil v dir. Po gozdih so vodile lepe, shojene steze, voda je bobnela po dolini, gozdi so mogočno šumeli.

„Krasna dolina", je rekel Poljanec sam pri sebi, ko se je zagledal po okolici. Teta je molčala. V tem je zagledal Poljanec lep prizor. Pred gozdom na obronku je sedel slikar z razpeto mapo in slikal dolino med lesovi. Poleg njega pa je stala lepa, visoka dama v beli obleki, z velikimi črnimi lasmi . . . Slikar se ni zmenil za voz in je mirno slikal dalje, dama poleg njega pa se je radovedno ozrla za kolesljem. Igrala se je s cvetlicami in jih metala proti dolini. Poljanec je gledal ta prizor in zdelo se mu je, da gleda tudi ona za njim. Spomnil se je srečanja v gozdu onega davnega večera, ko se je bil zadnjič poslavljal iz teh krajev. Ali je ona?

V tem je voz zavil. Pokazalo se je malo jezero ob cesti in na drugi strani se je pojavilo grajsko zidovje. To je bilo Mlinsko. Race in gosi so plavale po jezeru, visoka drevesa so na zahodu zatemnjevala lepo sliko. Ob bregu je stal čoln, a blizu ni bilo nikogar. Poljanec se je še enkrat ozrl po dolini, a lepi gozdni prizor je bil izginil za ovinkom. Voz je že drdral mimo prijaznega gradu, ljudi ni bilo videti, samo vrtnar je popravljal po vrtu gredice. Drdrali so dalje po cesti. Dva mlada jezdeca sta jezdila čez polje proti gradu.

„Tako se zabava in dolgočasi gospoda", je opomnila teta Marena.

„Da", je odgovoril zamišljeno Poljanec. Njegove misli so bile ostale zadaj v dolini. Prijazno je gledal gradič v večernem mraku čez polje.

„Lepo je na Mlinskem", je rekla teta in Roš je prikimal.

„Ali je usojeno, da se srečava zopet?", je mislil Poljanec, ki se ni mogel iznebiti lepih misli in spominov.

„Bojim se zelo, da bi me ne prevarili," je rekla nakrat Marena; „žid je nevaren človek". Vse njene misli so bile pri židovi ponudbi in tudi Poljanec je začel razkladati o pomenu in vrednosti vodnih sil v današnjih časih in je obljubil teti pomagati pri kupčiji. Teta Marena pa je bila nezaupna; domišljala si je, da pazijo na njo kot na nevedno žensko, ki jo je lahko prevariti in ki bi ji najraje vzeli vse zastonj; zato je boljše, da se sploh ne spušča v kupčije. To je vedno nevarno pri takih ljudeh.

Ko se je bil Poljanec zvečer naslonil na okno svoje sobe in se zagledal v jasno noč, se mu je ponavljala pred dušo gozdna slika, lepa deklica ob slikarju, vmes pa se je spomnil Čiče, gospodarja ob cesti in vodopada, ki bučí in prši vztrajno že stoletja vedno enako.

„In vsi tožijo o časih, od tete Marene do Lizike", je pomislil, ko je vpihnil luč. „Ali se jim res ne more več pomagati? Ali je res že vse izgubljeno?"

Dolgo so stopale pred njegove oči osebe zadnjih dni, vsaka s svojimi vprašanji, ki jih Poljanec danes še ni mogel razrešiti.

(Dalje prih.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Anton Aškerc, naš najodličnejši pesnik, je spočetka januarja praznoval 50 letnico svojega rojstva in obenem 25-letnico svojega književnega delovanja. L. 1880 se je bil namreč oglasil prvič „Gorazd" z romanco „Trije popotniki" in danes deluje Aškerc še z nezmanjšano produktivnostjo na slovenskem književnem polju. V teh 25 letih je napisal 4 zbirke poezij, dalje „Zlatoroga," „Trubarja," „Mučenike," knjigo dramatskih spisov, več krasnih potopisov, knjigo prevodov ruskih poezij ter nebroj referatov in recenzij. Aškerc je pesnik, ki je razširil obzorje slovenske literature tako, kakor še nihče pred njim niti za njim; odprl je docela nova polja slovenski baladi in romanci ter je vvedel docela nove poetske oblike. Snovno, oblikovno in idejno stoji Aškerc s svojimi deli na čelu slovenskega slovstva, in dasi ga morda nikdar ne etiketirajo naši literarni estetiki z naslovom „klasik," je že danes gotovo, da je pustil Aškerc nizko pod sabo brezizjemno vse svoje prednike in sodobnike. Poleg Prešerna se bode vedno izrekalo ime Anton Aškerc in njuni imeni sta danes na trgu svetovne literature, ki zastopata vse naše slovstvo. Aškerc je poznan med Švedi, Rusi, Poljaki, Srbi, Bolgari in Hrvati, in njemu se imamo zahvaliti, če se sploh omenja v tujini mali naš narod! Ob svojem jubileju je dobil Aškerc z vseh strani in iz vseh slojev izraze najtoplejše zahvale in največjega priznanja. Tudi najmlajši slovenski književni list „Slovan", čegar najodličnejši sotrudnik je g. Aškerc že od 1. zvezka, se pridružuje njegovim častilcem z željo, da mu dovoli usoda dočakati najvišjo starost narodu v čast in naši književni umetnosti v korist!

Josip Stritar, starosta slovenskih književnikov in urednikov, praznuje dne 6. marca t. l. svojo 70 letnico. Kaj pomenja Stritar za našo estetiko in kritiko, za slovenski literarni stil, ve vsakdo, ki pozna naše slovstvo. L. 1836 rojen, je danes prof. Stritar še vedno čil in zdrav ter izda še v tekočem letu družba sv. Mohorja njegovo najnovejšo knjigo „Lešniki".

† **Pin Alojzij,** učitelj v Dolnjem Logatcu na Notranjskem, je 10. decembra 1905 umrl, jedva 43 let star. Pokojnik je bil tudi pesnik in je prijavil v „Ljubljanskem Zvonu," „Kresu," „Zgodnji Danici," „Vrtcu" in v „Zvončku" mnogo dobrih lirskih pesmic. Bil je tudi dober glasbenik, duhovit šaljivec ter blag mož. Umrl je za boleznijo slovenskih poetov: — za jetiko!

Književni program „Slovenske Matice." Naše največje in najodličnejše književno društvo „Slovenska Matica" je bilo doslej brez književnega programa. Izdajale so se torej knjige, kakor je nanesel slučaj in kar se je do razpisanih rokov nabralo književnega gradiva. Prva skrb prenovljenega odbora je torej bila, da se sestavi književni program, ki daje društvu neko gotovo smer, kaže jasno nalogo bodočih desetletij ter podaja slovenskim književnikom navodila, kakšne rokopise želi dobiti društvo. V sejah dne 3. in 18. julija 1905 je torej obravnaval posebni odsek (Ivan Šubic, dr. L. Požar, dr. M. Opeka, Jak. Turk in Fr. Govekar) o načrtu književnega programa ter sta bila poročevalca Jakob Turk in Fran Govekar. Književni odsek se je bavil s tem načrtom v sejah dne 18. okt., 14. nov., 20. dec. in 16. t. m. ter ga je z malenkostnimi izpremembami odobril. Odbor pa je ta načrt v svoji plenarni seji dne 28. t. m. končno potrdil. Program se torej objavlja, da se morejo oglasiti takoj slovenski književniki ter si delo med sabo razdeliti. Književni program se glasi takole: 1. „Zbornik" se kot periodična knjiga obdrži v ta namen, da se v njem objavljajo krajše razprave strogo znanstvene vsebine. — 2. „Letopis" ostani še nadalje društvena knjiga (brošura) za objavljanje pisarniškega poročila. — 3. Sl. M. izdaj vsako leto po eno ali dve monografiji. Kot primerna in nujnejša tvarina tem monografijam se priporočajo sledeče razprave: *a)* Zgodovina Ilirije kot spominska knjiga z ozirom na bližajočo se stoletnico. *b)* Zgodovina ilirizma. *c)* Zgodovina reformacijske dobe v Slovencih. *č)* Bleiweis in „Novice ob stoletnici Bleiweisovega rojstva. *d)* Zgodovina slovenskega naroda. *e)* Zgodovina slovenske literature in ostalih slovanskih literatur. (V posameznih delih.) *f)* Opis slovenskih pokrajin (kolikor jih še nimamo): *g)* Prešernov zbornik (Prešernov popoln življenjepis na podlagi najnovejših podatkov, najnovejši prispevki k razlagi njegovih poezij, zbrana Prešernova pisma in bibliografski pregled vseh spisov, beležk i. dr. o Prešernu, njegovih delih, njegovi dobi i. dr.). *h)* Etnografske študije o Slovencih z ilustracijami. *i)* Novejše tehniške pridobitve z ilustracijami. *j)* Občna zgodovina v monografijah z ilustracijami. *k)* Zgodovina umetnosti v monografijah z ilustracijami. *l)* Kemična tehnologija. *m)* Bakteriologija in mikroskopija z ilustracijami. *n)* Narodno gospodarstvo. *o)* Socijalizem in socijologija. *p)* Poučni spisi iz zdravstva. *r)* Etika. *s)* Estetika. *š)* Poetika. *t)* Astronomija. — 4. Leposlovju se naj pridrže vsako leto vsaj po tri knjige pod splošnimi naslovi: *a)* Knezova knjižnica. *b)* Zabavna knjižnica. *c)* Iz svetovne književnosti. Kot tvarina prvima dvema knjigama se priporočajo poleg izvirnih leposlovnih del ponatiski izbranih spisov umrlih ali pa tudi še živečih domačih pisateljev. Izdajala naj bi se tudi izvirna dramatska dela in pesniški zborniki. Za prevode v knjigi „Iz svetovne književnosti" se priporočajo pesniške antologije, dalje najboljša starejša in novejša slovanska leposlovna in dramatska dela ter klasična in moderna dela tujih književnosti. Sprejemajo se pa le prevodi po izvirnem besedilu; prevodi iz nemščine se načelno odklanjajo. Vsakemu teh prevodov naj se doda kot uvod kratek pregled avtorjevega življenja in delovanja.

„Talija." Zbirka gledaliških iger. Zvezek 19. „Pot do srca." Veseloigra v enem dejanju. Spisal A. pl. Kotzebue. V Gorici 1905. Tiska in zalaga „Goriška tiskarna" A. Grabrščck. Cena 40 h. Kotzebue je bil včasih najpriljubljenejši in najuspešnejši nemški dramatik; njegove burke in glume so se igrale po vsem svetu neštetokrat. Danes je že precej pozabljen, dasi je marsikaka njegovih burk zlasti z igralskega in gledališkega stališča še vedno mnogo boljša, ko moderne nemške burke brez humora, a polne surovosti in lascivnosti. Trik „dvojnika" je poznal že Kotzebue ter ga je prav dobro uporabil v tej veseloigrici, v kateri igra hudomušnež Stojan dve ulogi. „Dvojnik" torej ni najnovejša iznajdba francoskih pisateljev burk! Preverjeni smo, da bo

diletantovskim odrom ta igrica zaradi svojega situvacijskega humora in izvrstnih ulog dobrodošla.

Jaka Štoka: Trije tički. Burka v dveh dejanjih. Trst 1905. Tiskarna „Edinost." Cena 60 h. G. Štoka je režiser dramatičnega društva v Trstu, kjer igra prve vloge ter pozna dobro okus široke mase. Dolgoletna gledališka praksa ga je prepričala, da našim malim odrom zelo nedostaje primernih iger, primernih glede ulog in vsebine; zato je napisal sam že dvoje igric, „Nekliči vraga!" in „Trije tički." Literarnih in originalnih ambicij seveda g. Štoka nima pri spisovanju svojih igric, pač pa izkuša pisati „hvaležne" vloge in drastičnega humora polne prizore. Obe igri sta uprizorljivi brez sceničnih težav, uloge se igrajo same in za situacijski humor je poskrbel avtor. Tudi karakterizacija glavnih oseb je dobra. Tako bodo torej naši diletantje pač radi segali po „Treh tičkih," ki imajo troje imenitnih komičnih ulog ter se vsa zmešnjava končno razvozlja v občno zadovoljnost!

Slovenske večernice. 57. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1905.

Otroci in priprosti ljudje stojijo si glede notranjega življenja prav blizu. Njihovo obzorje je omejeno, njih domišljija krepkejša od delovanja razuma. Odtod naivnost njihovih nazorov, ki je pri odraslem seveda toliko manjša, kolikor je njegova izkušenost večja, odtod pa tudi nekritičnost, s katero vzprejemajo vase vtiske, ki jih dobivajo od zunaj. To duševno sorodstvo je vzrok, da spisi, ki so namenjeni mladini, prijajo navadno tudi priprostemu človeku in da spise, ki so za priprosto ljudstvo, denemo z malo izjemo lahko tudi mladini v roke.

Težava, proizvajati dobre spise take vrste, tiči pa v tem, da mora pisatelj kolikor toliko prilagoditi svoje mišljenje in čustvovanje onemu mladega, oziroma priprostega človeka ter se vglobiti vanje, kakor mora to storiti tudi glede jezika in sloga, če hoče, da ga bo razumel tisti krog čitateljstva, za katerega piše. Le tupatam, na primernih krajih in primernih situacijah, mora pokazati svojo duševno suvereniteto, to je ondi, kjer nastopa kot učitelj in vzgojitelj.

Svojo suvereniteto torej mora pokazati, vendar pa naj to stori čisto prikrito, da čitatelj njegovega namena niti ne opazi. Ako tega ne stori in je tendenca njegovega spisa preveč prozorna, tedaj je čisto gotovo, da je povest. ali kakorkoli že imenuje svoj slovstveni izdelek, dosadna in ne spada med beletristiko. Nasledek tega pa je, da ne bo našla uspeha, niti toliko čitateljev, kakor bi jih, ko bi ustrezala zahtevam leposlovja.

Pa ne samo nekoristno, temveč tudi nepotrebno je, pri vsaki priliki na dan siliti s tendenco. Toliko moralne razboritosti ima vsakdo in naj je še tako priprost, da razlikuje pravo od nepravega; kdor je pa nima, temu je pa tudi moralizujoče čtivo, zavito v haljo povesti ali romana, ne bo moglo dati.

Čtivu za uarod in mladino so namenjene vsakoletne „Večernice" in ga tudi obsegajo, včasi v večji, češče pa v manjši popolnosti. Zato so pa prav one med vsemi šesterimi knjigami, ki jih izdaja Mohorjeva družba, tudi edina knjiga, ki jo priprosti Mohorjan prečita od prve do zadnje strani, dočim se čitajo druge le izberoma ali pa nič. V tem oziru je slično ravnanje priprostega Mohorjana onemu izobraženega Matičarja. Mohorjan spravi večino mohorskih knjig, ne da bi jih prečital, lepo pod streho, ta pa vrže večino matičnih, ne da bi jih prerezal, narahlo v kak zaboj. Temu dejstvu, ki je, kakor znano, dasi nerado priznamo, precej splošno, se more priti v okom samo tem potem, da se kolikor mogoče upošteva okus, potreba in želja članov, oziroma naročnikov. Glede izbere čtiva je in ostane občinstvo suvereno, in kar mu ne prija, si ne da vsiliti niti z reklamo niti z zabavljanjem, da je indolentno.

V letošnjih „Večernicah" ustreza zahtevam, ki se stavijo na spise enake vrste, povest „Pošteni ljudje," ki jo je spisal naš, že od drugod znani pripovedovalec Jos. Kostanjevec. Z veseljem in pridom jo bo čitalo priprosto ljudsto, izvestno bo ugajala pa tudi manj razvajenemu izobraženstvu. Pri naši srednješolski mladeži, kateri je v prvi vrsti namenjena, bo pa njena tendenca več izdala kakor najdobrohotnejša svarila njenih učiteljev. „Kokoška" ima namreč svoje filijalke po vseh mestih, kjer so srednješolski zavodi, in marsikateri nadebudni mladenič je že zaradi kakega fantoma pustil svoje zdravje in prihodnost v njenih zakajenih prostorih. Priprosto dejanje, vzeto iz kmetskega in dijaškega življenja, se razvija naravno, vmes pa so vpleteni lepi opisi. Vendar pa po mojem mnenju ni dobro, v povestih, ki so priprostemu ljudstvu namenjene, dolgo muditi se pri smrtni postelji in kazati telesne in duševne muke umirajočega. Prenatančni opisi takih prizorov napravljajo na mislečega čitatelja vtisk, kakor bi pisatelj hlastal le po zunanjih efektih. Neutemeljena slutnja bližnje smrti (str. 20), oglašanje čuka (str. 19), spomin (str. 54) so kaj poetične primesi, ki pa lahkovernega priprostega čitatelja le potrjujejo v njegovem preznoverju.

Kakor so nas pa zadovoljili „Pošteni ljudje" Kostanjevčevi, tako nam je presedala druga povest letošnjih „Večernic", „Nesrečnež," ki jo je spisal dr. Anton Medved. Že jeziku bi se dalo marsikaj prerekati; zlasti ima na sebi vseskoz nekaj afektiranega. O kaki umetni kompoziciji in dosledni karakterizaciji pa ni niti govora. Večina oseb je „grozno" dobrih, Soteški so pa domala angelji. Poglavja so drugo ob drugo samo prislonjena in so brez tesne notranje zveze. Vsiljiva tedenca kuka iz vseh špranj, in kakor bi to še ne zadostovalo, moralizuje pisatelj ponekod, kakor da bi stal na leci ali sedel za katedrom. Njegovi nazori o socijalnem gibanju in samopomoči delavstva so skrajno zastareli, konec povesti pa je naravnost — kanibalski. Nakratko: Na celem „Nesrečnežu" ni druzega hvalevrednega, ko dobra volja in dobri namen čislanega g. pisatelja.

Kar še nadalje prinašajo „Večernice," to je nekaj drobnih pesmi in zgodovinskih anekdot, je malopomemben in deloma celó malovreden drobiž. Dr. V. Korun.

Martić Grga: Zapamćenja (1829—1878), po kazivanju avtorovom zabilježio Janko Kharić. U Zagrebu, nakladom Gjure Trpinca, 1906; 119 strani. Cena: 1 K 60 h. — Bosne in Hercegovine se tiče ta knjiga; pripoveduje nam o razvoju teh zemelj, ko se je sredi 19. stoletja pripravljala avstrijska okupacija. Martić je bil očividec tistih dogodkov; rodom iz Hercegovine, je deloval pod raznimi vezıri v Bosni kot frančiškan (deset let župnik v Sarajevu) in je umrl lani (30. avg. 1905) v bosenskem samostanu Kreševu. Njegova smrt je bila predmet javne žalosti, pa ne toliko zaradi tega, kar je on storil za Bosno, nego zaradi njegove znamenitosti na polju hrvatskega epskega pesništva; Martić si je ustajo svoje domovine izbral za predmet junaške svoje muze. Pričujoča knjiga je zanimiva za zgodovinarje, pa tudi za literarnega povestničarja, ker nam slika stvarno ozadje Martićeve poezije.

L. 1901. je poslalo društvo hrvatskih književnikov sedaj že pokojnega prof. Koharića v Kreševo, da zabeleži Martićeve spomine; tako so nastala ta „Zapamćenja", ki jih je sedaj za tisk priredil mladi hrvatski zgodovinar dr. Ferdo Šišić. Dr. Fran Ilešić.

Hrvatsko Kolo. Naučno književni i umjetnički zbornik. Knjiga I. 1905. Izdala „Matica Hrvatska". Ker ne zalaga M. H. več polmesečnika „Vienca," je začela izdajati „Hrvatsko Kolo", „u kojem bi mogle naći mjesta i manje radnje i u kojem bi se držala na oku (!) književna hrvatska kritika i umjetnost." Ta 1. knjiga „Hrvatskega kola" je idejno nadaljevanje nekdanjega krasnega „Kola" „Matice Ilirske" ter je vsaj nas zadovoljila. Res, da pogrešamo v 1. knjigi več mlajših, modernih poetov, piscev in essaystov, ki pa se vabilu odbora niso odzvali iz političnega strankarstva in iz osobnih razlogov, ki na polju umetnosti nimajo odločati. Krivda hrvatskih modernih je torej, da ni „Kolo" modernejše, in krivda hrvatskih mladih in najmlajših je, da ni „H. M." danes taka, kakoršna bi lahko bila, ako bi se za njo v vrstah mladih več delalo in manje vikalo . . . Hrvatski moderni velja vsa naša simpatija in v splošnem so njene ideje in njeni cilji tudi naši; ali z golim prerekanjem in zabavljanjem po časopisih se „M. H." in hrvatski književnosti ne hasne. Tu treba delati! Pred zadnjim občnim zborom „M. H." je bilo v hrvatskem časopisju sila mnogo šuma in krika; pričakovali smo torej, da nastopi na občnem zboru vsa hrvatska moderna kot en mož ter pogumno zahteva zase v odboru mesta in dela. Toda — nikogar ni bilo! Naši prijatelji so junaki oddaleč, a zagledavši bojno poprišče, so pometali kot en mož puško v koruzo ter se poskrili vsi do enega. Seveda, naslednjega dne po obč. zboru pa je moderni gozd zopet bučal in grmel . . . Ne, gospoda prijatelji, tako si ne izvojujete nikdar zmage, kajti vsako pozicijo si je treba priboriti aktivno, ne pa s pasivno resistenco, ki je dobra le delavstvu, ne pa umetnikom, pisateljem. Kar je zmogla gledé naše „S. M." petorica, to pač zmorejo mnogoštevilni hrvatski moderni!? Ako pa ne, postanejo pač današnji mladi še sami stari, predno se jim uda stara trdnjava! Sicer pa vidimo na Bolgarskem, kam dovede nesloga med pisatelji: tam še doslej ne morejo zbrati rokopisov za „Jugoslovanski almanah," ker se pričkajo med sabo stari, srednji, mladi in najmlajši! To je smešno in sramotno! Ako smo resnično moderni in svobodomiselni, potem puščajmo vsakomur individualnost neprikrajšano in priznajmo tovarišu to, kar zahtevamo sami zase: svobodo! V umetnosti ni absolutizma, kajti umetnost je republika svobodnih duhov! Ker torej že ne moremo delati drug z drugim, delajmo vsaj drug poleg drugega! — Pri nas je možno, da pišejo Ivan Cankar, Fr. Ks. Meško, dr. Fr. Zbašnik, E. Gangl, Jos. Kostanjevec in Jos. Stritar za bratovščino sv. Mohorja, ki izdaja knjige le „z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva; — zakaj bi naši hrvatski prijatelji ne mogli pisati v „Hrvatsko Kolo," v katerem nije nikomur ograničena (!) sloboda misli in nazora" in kjer se prepušča vsa odgovornost vsakemu piscu zase!? Pisatelji in umetniki so kulturni prvoboritelji, vojaki prosvete; ali smejo biti torej dezerterji, ker jim ni všeč stari general? — O tem „Hrvat. Kolu" izpregovorimo več prihodnjič; danes zadoščaj, ako povemo, da so nam osobito ugajali essay o srbski in slovenski najnovejši književnosti ter o hrvatski umetnosti. Knjiga je skromno, a okusno ilustrovana. Prijan.

A. P. Čehov. Izabrane pripoviesti. Preveo M. Lovrenčević. U Zagrebu 1905. Izdala „Matica Hrvatska." — V 14. zvezku „Slavenske knjižnice" je izdala M. H. sedmero daljših in krajših novel in povesti pokojnega ruskega pisatelja Čehova in sicer po originalih v „Russki Mysli." O velikanskem pomenu Čehova za moderno rusko književnost, je pač odveč govoriti; sijajni talent in blestečo duhovitost elegantnega stilista in poeta nežne duše Čehova priznava ves evropski literarni svet. Tudi Slovenci imamo zvezek Čehovih črtic v prevodu Iv. Prijatelja, a želimo si jih še več. Bili bi ne samo najlepši duševni užitek naši inteligenci, nego tudi blesteč vzor našim mladim pisateljem, ki so danes že večinoma brez lastnega sloga in celo brez svojih idej! Ako je že komu potreba vzornika — in začetnikom ga je potreba! — potem naj si poišče zbranih spisov A. P. Čehova, ki je bil Slovan po duši in krvi in po vsakem srčnem utripu ter Evropejec po svojih idejah in idejalih! Za našo „Matico" bi bil zbornik Čehovih novel v prav dobrem prevodu pač dobrodošel! L. B.

Nazor Vladimir: Krvava košulja (Uspomene iz doline Raše), Pula 1905, Izdao u vlastitoj nakladi Josip Krmpotić, 8°, 56 str., cena 50 h, s pošto 60 h. —

Istra od Čičov doli na jug, svet od Pazina ob reki Raši proti Labinu, torej sredina in iztok današnje Istre, ki sta izza srednjega veka tvorila avstrijsko grofijo pazinsko, to je zemlja, ki je dala snov pričujoči zbirki balad.

Grad Lupoglava pod Učko goro; visoko nad njim usahlo drevo in v njegovih vejah visi krvava srajca („košulja"); krvavi curki teko z nje dol po stolpih grajskih. To je slika, ki nam jo kaže čelna stran knjižice.

Zadnji fevdalni gospod lupoglavski je pred marčnimi dogodki padel v dvoboju; Vila bela je odnesla njegovo krvavo srajco iz lupoglavskega gradu na Učko goro, pa jo je v zboru sester svojih zakopala; kmet si je oddahnil, vile pa so se vrnile v sela istrska, s srcem polnim hrvatskih pesmi. Tako nam pesnik sam tolmači slike v zadnji pesmi svoje zbirke.

Narod se je dolgo držal običaja, da se čuva krvava srajca ubitega tako dolgo, dokler ni deležen osvete. In visela je krvava srajca na Učki gori pred očmi vseh tlačenih Istranov, dokler ni burja l. 1848. pometla s površine vseh povlastic oholih graščakov, dokler ni prišla nadnje osveta.

Herbersteini, Barbi, Brigidi, vlastelini z gradov istrskih,

„tko nas proda vašemu maču?
Otkuda ste stigli k nama,
da se grješni okupate
u krvi nam i suzama?
Vaše gordo, drevno stablo
ne rodila zemlja ova:
Doletjeste iz daleka
Kao jato jastrebova."

Blagoslavljal pa je istrski kmet spomin svojega Ivana Sinkoviča, ki je za kratko dobo bil gospod Lupoglave in je v svoji smrtni uri želel čuti sodbo svojega ljudstva:

„Pustite, neka kmeti dodju.
nek (naj) čujem kletvu, plač il smjeh.
Iz onih usta čut ću, dal' mi
bje život krjepost ili grjeh."

Deset balad nam je tu podal Nazor; snov je slična „Stari pravdi," ki jo je obdelal Aškerc v znanem svojem ciklu balad, samo da Nazor v zadnji pesmi že konšatuje zmago pravice, dočim konča „Stara pravda" tragično. Baladnega tona Nazor pač ni pogodil v pesmi četrti in šesti; prekratko se mi zdi za poezijo, kar čitamo v prvi pesmi in potem na strani 22. Prva pesem „Posljednji guslar" spominja po svojem motivu Uhlandove „Pevčeve kletve", tretje „Lov pod Pazom" pa Bürgerjeve balade „Die wilde Jagd." Vsa hvala pa gre baladi sedmi in deveti.

Bolje nego prave „zgodovine" rešuje minulost poezija. Nazor je poleg narodnih prič marljivo uporabil Valvazorja in manjše istrske kronike. S tem je poživil pred nami Istro, ki nam je tako blizu, ki pa jo vobče malo poznamo. Ker je

pesnik sam svojim baladam dodal zgodovinski tolmač, je njih umevanje lahko. Osobito notranjski in primorski Slovenci bi ne smeli opustiti prilike, pogledati skozi poezijo Nazorovo v prošlost svoje zemlje posestrime! — Cena knjižici je zelo nizka. Dr. Fran Ilešič.

K. P. Kheil: Benedetto Contrugli Rengeo (Dubrovčan). Příspevek k dějinám účetnictví. V Praze 1906. — Češka trgovska literatura je velika, a eden najmarljivejših delavcev na tem polju je Kárel Petr. Kheil, ravnatelj višje trgovske šole v Pragi. Ta je napisal že celo vrsto ne le s praktičnega, nego tudi z znanstvenega, literarno-zgodovinskega stališča znamenitih knjig trgovskega, obrtnega ali politično-ekonomskega značaja. Sedaj je izdal epohalno brošuro 36 str. gornjega naslova ter poroča o 447 let stari italijanski knjigi Slovana-Dubrovčana, Benedetta Contruglija, ki je spisal l. 1458 menda prvo delo o dvojnem knjigovodstvu. Ta spis je izšel v tisku z naslovom „Della Mercatora et del Mercante perfetto. Libri quattro" šele l. 1573, torej dolgo po avtorjevi smrti, ter je sploh prvo poročilo o tem knjigovodstvu, ki pa so ga, vsaj v bistvu, poznali menda že Feničani ter so ga razvijali Grki in Rimljani, a ga dovršili brž̃as Italijani. Contruglova knjiga obsega 106 strani, ki so razdeljene v 4 knjige s 50 poglavji. Slovan Benedetto Contrugli in Italijan Luka Pacioli sta v svojih spisih razširila takozvano „scrittura doppia italiana" po vsej Evropi na korist in prospeh svetovnega trgovstva. Kheilova knjiga je torej nov dokument, da koraka že od nekdaj na čelu evropske kulture — Slovan! In to je, kar zanima pri tej z veliko akribijo sestavljeni brošuri tudi netrgovca. Dr. T.

Milan Fučík: Dobrou noc, pane Satane. Komedie o jednom jednani a dohře. — Zodpovědnost mládi. Komedie o jednom jednání. — Neteř. Fraška o jednom jednání. Cena 1 K. — Nakladatelske družstvo „Máje" v Pragi je izdalo že 27 izvirnih českih iger in prevodov v lepih zvezkih za jako nizko ceno in sicer v posebni knjižnici, ki se zove „Divadelní knihovna Máje" in ki jo ureja dr. Jos. Štolba, znameniti český novelist in dramatik. Isto društvo izdaja leposlovni ilustrirani tednik „Maj", polmesečnik „Divadelny listy Máje", ki se bavi z vsemi slovanskimi gledališči in prinaša ilustracije, ter ilustriran list za mladino pod naslovom „Noviny mládeže". Češko literarno društvo „Maj" ima za predsednika agilnega in inicijativnega Vaclava Štecha, pisatelja in dramatika, ki si je pridobil za organizirano češko književništvo z ustanovitvijo raznih uspešnih literarnih podjetij, zlasti pa s pokojninskim zakladom čeških pisateljev nevenljivih zaslug. Štech je tedniku „Maju" izboren urednik, ki se ozira tudi na Jugoslovane, česar pač drugi češki literarni listi žal, malodane nikdar ne storé! — Milan Fučík je mlad češki pisatelj, ki pa je že dobro znan po svojih pesniških zbornikih in novelah. Te tri enodejanjke bodo dobrodošle zlasti manjšim odrom, ki potrebujejo efektnih igric.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovenska drama. Meseca januarja smo imeli dve veliki dramski reprizi: Tolstoj-Bataillejevo „Vstajenje" in Tolstega „Moč teme," dalje kot 12. dramsko noviteto dr. Jos. Štolbe češko veseloigro „Potujem s hčerko (Jeji systém) in kot 13. novinko Ibsenovo dramo „Sovražnik ljudstva". Poleg teh iger sta se igrali še Govékarjeva satirična narodna igra „Martin Krpan" in Linhart-Vošnjakova „Županova Micika." Mesec januar je bil torej po svojem dramatskem repertoirju slovenskega gledališča malone izključno — slovanski. Dramatizacija „Vstajenja" je tehnično izborno delo z dvema paradnima ulogama: Katjuše in kneza Nehljudova. G. Nučič je dokazal, da je kos tudi veliki in težki ulogi ter jo je rešil z vsakega stališča popolnoma zadovoljivo; v nekaterih prizorih je prav presenečal. Videli pa smo celó dve Katjuši: gdč. O. Spurno in gospo Milo Dimitrijevićevo iz Zagreba. Gdč. Spurna je gojenka strogorealistične šole; resničnost in naravnost sta znak njene igre, pristna, brez umetničenja je vsaka poteza na njej. Po svojem značaju pa je tragedka. Ga. Dimitrijevićeva je moderna igralka finesarica (sit venia verbo!), ki stremi predvsem za psihološkim poglobljenjem, za finimi nijansami ter za občutjem (Stimmung). Po svojem značaju je sentimentalna ljubimka in moderna najivka. „Katjuša" v I. in v IV. dejanju je bila torej vrhunec igre ge. Dimitrijevićeve, v III. dejanju (v ječi) pa vrhunec igre gdč. Spurne. Imeli smo potemtakem ob „Vstajenju" dva umetniško izredno zanimiva večera; gdč. Spurna je docela opravičila našo dosedanjo prijazno sodbo o svojem realističnem talentu; ga. Dimitrijevićeva pa nam je nudila do najtanjših detajlov, v vsakem pogledu in v vsaki kretnji premišljeno, umetniško nijansirano igro, brez brutalnih efektov in brez najmanjšega pretiravanja; — skratka diskreten, resnično estetski užitek. Slovensko občinsto je sprejelo simpatično gostjo, rodom Srbkinjo, z odkritosrčnim veseljem ter ji je, dasi doslej neznanki, kot dobrodošlico poklonilo srebrno žardinjero, krasno vazo, oboje s cvetkami ter šopek. Želimo kmalu zopet videti go. Dimitrijevićevo in sicer v ulogi moderne ljubimke! — 21. januarja je praznovala 20-letnico svojega delovanja na slovenskem odru ga. Avg. Danilova, naša vsestransko najuporabljivejša igralka, v Tolstega tragediji „Moč teme". Občinstvo jej je v bogati meri izkazalo svojo zahvalnost. Ulogo Anisje je igrala jubilantka v mladostno vervo in z najdojmljivejšim realizmom. Poleg nje se je odlikovala ga. Kreisova-Patočkova, ki je igrala Anjutko mojstrsko dovršeno. Njena igra nam je šla res do srca in je uprav trgala naše živce. To je bila resnično umetniška kreacija! Izborna igra g. Dragotinovića v Pjotru in g. Dobrovolnega v vlogi Nikite nam je ostala še od lani v najboljšem spominu. Gdč. Spurna in ga. Dragutinovićeva sta ugajali. — Najnovejša veseloigra notarja drja. Josipa Štolbe, veleodličnega češkega dramatika, novelista in potopisca, „Potujem s hčerko", ki je izšla v tisku l. 1905, je izvrstna variacija motiva njegove veseloigre „Morska deklica". Motiv je pač mednaroden, tehnika francoska, pikantnost vseskozi fina, diskretna, rekli bi, slovanska. Nič velikega, nič posebnega, a vse ljubeznivo in prijetno zabavno! To češko igro so igrali v glavnih ulogah tudi Čehi: Řepinskega g. Dobrovolny, Elo gdč. Spurna, Sedlačka g. Lier in Berto ga. Ronovska. Po dolgem času končno češko delo, ki je tudi našo prekritično publiko zadovoljilo. Igralo se je prav dobro; zlasti sta se odlikovala gdč. Spurna in g. Lier.

O gostovanju največjega jugoslovanskega dramatskega umetnika, g. Andrije Fijana v H. Ibsenovi klasičnomoderni drami „Sovražnik ljudstva" bomo poročali v prihodnji številki. Konstantujemo le: ta večer je bil vrhunec tekoče gledališke sezone!

Slovenska opera. Tekom januarja smo imeli na odru Planquettovo komično opero „Zvonovi korneviljski" (5. operno noviteto v sezoni), Webrovo opero „Čaro-

strelec" in Smetanovo opero „Dalibor." Oceno smo morali odložiti.

„Glasbena Matica" v Ljubljani. „Canticum canticorum" ali „Visoka pesem" kralja Salomona. Biblična kantata v 3 delih. Zložil M. E. Bossi. Oratorijska koncerta dne 14. in 17. januarija 1906. Bossi je s kantato „Visoka pesem" ustvaril eno najznamenitejših del oratorijske literature. Tu imata enak delež duh in čustvo; vsak takt diha resnico in izžareva lepoto. S tem, da je Bossi združil Palestrinov makrokozem, t. j. veličastnost, glorijo, preprosti monumentalni slog, red in jasnost, in Bachov mikrokozem, t. j. notranjstvenost, subjektivno in germansko globokost, si je ustvaril Bossi prekrasen slog. Na eni strani je navidezno vezan na trdi temelj gregorijanskega cerkvenega petja, na drugi strani pa je z zlomitvijo starega sistema cerkvenih tonovih načinov od Bacha pridobil prostost modulacije, živo polnost v izrazu in kipečo gorkoto notranjega življenja. V vseh treh delih te biblične kantate vzbujata pozornost dva glavna motiva, prvi je znana koralna melodija „Ecce panis angelorum", drugi pa stara hebrejska melodija z značilno zvišano sekundo. Oba se med seboj bojujeta; prva zmaga in triumfuje, da se s tem označi boj med katoliško cerkvijo in sinagogo ter zmaga prve. Ta dva vodilna motiva sta umno porabljena in duhovito in umetniški obdelana. Orkester cvete v najkrasnejših barvah, ne da bi kdaj prekoračil meje lepote ali sploh kako užalil. Soli so prav tako prisrčni in deloma bujni, kakor hvaležni. Skratka: Bossijeva glasba je iznenadne lepote, polna žareče moči, pri tem na liričnih mestih kipečega blagoglasja in neopisne lepote v izrazu. . . . V raznih zborih, osobito tudi v baritonskih in sopranskih solih, so blesteče partije in sijajni zvočni efekti. Najvišja polifonska krasota je razvita pri orisu sprevoda kronanega kralja Salomona (v 3. delu). Poprej se pomenljivo odlikujeta orkestralni intermezzo in patetika v himni. Tudi sicer skladatelj na mnogih krajih kaže blesteče bogastvo svoje kontrapunktike in umetnosti v ozaljšanju. Bossijev glasbeni kolorit ima vse mike modernega impresionizma: poleg temno-fantastičnih barv barve najintenzivnejše svetlobne moči in mešanje neopisno mistiškega učinka. Oskrbljen z osupno kontropunktično umetnostjo in veščo prav tako starega cerkvenega sloga kakor kromatične polifonije modernega simfoničnega stavka, se je Bossi lotil kompozicije „Visoke pesmi", v kateri se združuje globoka resnost stare cerkvene himne z zvočno bujnostjo modernega izraza, ne da bi bilo v kvar dostojnosti tradicijonalnega sloga duhovne glasbe. Bossi se postavlja v razumevanju teksta popolnoma na dogmatično stališče, s katerega se čutna bujnost visoke ljubavne pesmi svetega pisma poveličuje čisto ljubavno razmerje med Kristusom in med cerkvijo. Nad toni starega cerkvenega korala in med črtami starohebrejske, značilni „tritonus" obigrajoče melodije se gradi verska trdnost in velika kontrapunktična moč tega svojstvenega dela, ki je tudi v bujnozvočnih svojih poetičnih slikah prevzeto od globoke etične resnobe in ki nikjer ne prekorači meje duhovnega oratorijskega sloga. Značilen za to skladbo je tudi njen gloriozni slikoviti tok, s katerim se razlikuje od strogosti protestantovske cerkvene glasbe in kateri napravlja delo pristno katoliško.

Kantata se je pod mojstrskim vodstvom g. vodje M. Hubada izvrševala vzorno, eksaktno in umetniško; solospeve sta izborno absolvirala ga. Kury z Dunaja in g. Jan Oufednik, baritonist slovenske opere. Strokovnjaško oceno smo morali odložiti, ker nam je došla prekasno.

RAZNOTEROSTI.

Slovanský Přegled. V tretji in četrti številki te ugledne slovanske smotre čitamo članek „Slovenci na Ogrskem" od Stanislava Klime, ki je tem zanimivejši, ker se ozira na nam nepristopno madžarsko književnost in statistiko. Pri zadnjem ljudskem štetju (1900) za Slovence na Ogrskem ni bilo več posebne rubrike, kakor prej, namreč so bili všteti v rubriko „drugih narodov", kamor so prišli tudi Cigani, Čehi, Italijani, Poljaki in Bolgari. Kljub temu je mogoče dognati število Slovencev (na Ogrskem in Hrvatskem jih je 102.319, leta 1890. pa jih je bilo 101.510) in sicer zato, ker tam, kjer bivajo združema Slovenci, ni Ciganov niti drugih sostanovnikov; zaradi tega obsega rubrika „drugih narodov" tam izključno Slovence. Verske razmere pa dajejo ključ, s katerim se otvori pogled po madžarizaciji. Ena tretjina Slovencev je avgsburškega veroizpovedanja, Madžari pa so tam večinoma reformovani evangelisti. Kjer so na meji Madžari avgsburškega veroizpovedanja, tam so to pomadžarjeni Slovenci, ali v istini ali na papirju štatistike. — Klima navaja vsa sela, kjer bivajo Slovenci z madž. in slovenskim imenom in zraven natančno število, koliko je povsod Slovencev. Imena sta Klimi pregledala naš najboljši poznavalec tega slov. ozemlja, g. A. Trstenjak. in pa g. Rozman v Celovcu. Dr. Fran Ilešič.

NAŠE SLIKE.

Srečko Magolič: **Brezov drevored v Črnivasi.** (Umetniška priloga.) Nikjer ni lepših brezovih drevoredov, ko na našem Barju. Slikar Magolič podaja tu zanimivo moderno sličico iz tega milieuja. — Rudolf Marčić: **V kritičnem hipu.** (Umetniška priloga.) V Pragi živi mlad, nadarjen umetnik Marčić. Že ta slika dokazuje njegove velike slikarske vrline. Slika predstavlja na razburkanem morju, ko zahaja solnce, beg ribičev tikoma smrtonosne čeri. — St. Todorović: **Na obrežju morja.** Mesto Moda s Kadi-Kejo na azijski strani onstran Carigrada. Slikar je odličen srbski umetnik. — J. Revesz: **Mati žalosti polna.** Madjarski slikar predstavlja ob krsti deteta jokajočo mater; obup jej tare dušo, a križ jej lije v tolažbo v krvaveče srce. — L. Kuba: **Pred srbsko kočo.** Priprostost srbskih seljakinj in njih skromnega življenja je izrazil češki slikar na tej skici. — Sigmund Ajdukiewicz: **V nedeljo popoldne.** Poljski slavni umetnik podaja tu žanrsko sliko iz kmetiškega življenja Poljakov. — **Vinjeto** na 65. str. je narisala gčna. Šantelova. — **V. Štech,** češki dramatik in urednik.

DRAGOTIN HRIBAR

LJUBLJANA.

Tiskarna
Založna knjigarna
Knjigoveznica

Trgovina s papirjem
pisalnim in risalnim orodjem ter
glasbenimi potrebščinami.

Sklad šolskih knjig in molitvenikov na debelo in drobno.

Zaloga poslovnih knjig in tiskovin.

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR v Ljubljani.

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd. — Blago najbolje kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporočam v nakupovanje omenjenih predmetov

tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Fran Govékar v Ljubljani.